

Μνήμων

Τόμ. 10 (1985)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

Δ. ΑΝΩΓΕΙΑΤΗΣ: Δημογραφικές πληροφορίες για την Ελλάδα από περιηγητές (1800-1821) ● Μ. ΚΟΥΒΑ - ΚΑΡΑΛΕΚΑ: Κατάλογος 'Ιστορικού 'Αρχείου Ζακύνθου ● Δ. ΛΟΥΛΕΣ: 'Η δολοφονία του Ι. Καποδίστρια και ή Ρωσία ● Κ. ΝΤΟΚΟΣ: 'Η μετοικασία των 'Αθηναίων στην Πελοπόννησο και ή πρώτη φάση του 'Επαναστατισμού τους (1688 - 1691) ● Κ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Συμβολή στην ιστορία της 'Ελληνικής 'Αεροπορίας (1849 - 1857) ● ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΔΑΙΑ: 'Η 'Εθμική παράδοση στην ονοματοποιία και ό Διαφορισμός. 'Ένα παράδειγμα από την 'Αχαΐα ● ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ: 'Εμμονοϊβή Τροχάνης. 'Ένας μύθος διάσημος του ΙΗ' αιώνα ● ΣΟΦΙΑ ΜΑΤΣΑΛΙΟΥ: 'Η 'Εφημερίδα «Καμπάνια», «'Όργανο των 'Εσόδων και των ντόπιων επιχειρήσεων», Μυτιλήνη 1923 - 24 ● Φ. ΗΛΙΟΥ: Δέκα εκδόσεις της τυπογραφίας Γλακή με 'Επιμέλεια του 'Αββα Γραβενίτου στα χρόνια 1673-1674 ● ΕΛΕΝΗ ΓΑΡΔΙΚΑ - ΚΑΤΣΙΑΔΑΚΗ: 'Ο ρόλος της Διάσκεψης του Λονδίνου στην πτώση του 'Αγίουστίνου Καποδίστρια ● Κ. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ: Οι 'Εμπορικές συντροφιές στη Λευκάδα σύμφωνα με το 'Αρχείο του Γ. Ζαμπέλη (1734-1743) ● Α. ΠΟΛΙΤΗΣ: Μισθιστορήματα, αγορά και παραγωγή του βιβλίου. Σκέψεις γύρω από μία πληροφορία των μέσων του 19ου αιώνα ● Φ. ΗΛΙΟΥ: 'Εκδόσεις των «'Ανδραγαθειών Μιχαήλ Βασιλόπουλου» και ένας βιβλιοκατάλογος του Βοστώνη ● Γ. ΚΥΠΡΟΜΗΛΙΔΗΣ: 'Ο Κρατικός μελετητής του Bentham ● ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΠΑΛΑΤΑ: 'Αποστολές βιβλίων στη βιβλιοθήκη της Χίου. Στοιχεία από την 'Αλληλογραφία 'Αδαμάντιου Κοραή και 'Αλέξανδρου Βασιλείου (1799-1817)

ΑΘΗΝΑ 1985

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ
ΣΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

ΕΛΕΝΗ ΓΑΡΔΙΚΑ - ΚΑΤΣΙΑΔΑΚΗ

doi: [10.12681/mnimon.338](https://doi.org/10.12681/mnimon.338)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΓΑΡΔΙΚΑ - ΚΑΤΣΙΑΔΑΚΗ Ε. (1985). Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ. *Μνήμων*, 10, 248–269. <https://doi.org/10.12681/mnimon.338>

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Στήν μικρή αυτή μελέτη πρόθεσή μου είναι να επισημάνω τις διαθλάσεις που ύφιστανται οι πρωτοβουλίες των Δυνάμεων για τη λύση μιᾶς κρίσης και να δείξω ότι οι διαθλάσεις αυτές, που περνούν μέσα από τα πρίσματα του χρόνου και τῆς σκοπιμότητας, ἐρμηνεύουν τὴ διεύρυνση τοῦ χάσματος ἀνάμεσα στὴν πρόθεση και στὴν πραγματικὴ διαδικασία.

Σχετικὰ μὲ τὸν ρόλο τῶν Δυνάμεων θὰ ἤθελα νὰ κάνω δύο προκαταρκτικὲς διευκρινίσεις. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνάμιξης τῶν ξένων, ὅπως συνήθως τίθεται μὲ τὴν ἠθικὴ|δυνατικὴ του διάσταση — σὰν νὰ μπορούσε δηλαδὴ ὑπὸ ὀρισμένες προϋποθέσεις νὰ ἦταν διαφορετικὰ — εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου ψευδοπρόβλημα. Καὶ αὐτὸ γιατί παραβλέπει τὴν οὐσία και τὴ δυναμικὴ τῶν πολιτικοοικονομικῶν ἀνταγωνισμῶν τῶν Δυνάμεων, τὴ φύση τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ μὲ ἄλλα λόγια. Κάνω αὐτὴ τὴ διαπίστωση, ὄχι μὲ πρόθεση νὰ ὑπαισέλω στὰ χωρικὰ ὕδατα τῆς θεωρίας τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ἀλλὰ μόνο και μόνο γιατί τὴν περίοδο πού ἐξετάζω ἡ παρουσία τῶν τριῶν Συμμαχικῶν Δυνάμεων στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἰδιαίτερα ἀύξημένη. *Ας σημειωθεῖ βέβαια ὅτι, παρὰ τὴ γενικὴ ἰσχὺ τῆς παραπάνω διαπίστωσης, οἱ συγκεκριμένες μορφές τῆς παρουσίας τῶν Δυνάμεων δὲν ἔχουν πάντα μόνο τὸν χαρακτηριστὴ τῆς ἐξωθεν ἐπέμβασης, ἀλλὰ προκαλοῦνται και ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἀνίσχυρο καθεστῶς.

---

*Ἡ ἐρευνα γιὰ τὴ μελέτη αὐτὴ βασίστηκε σὲ ὕλικὸ ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ γαλλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (Correspondance Politique, Grèce) και τοῦ ἀγγλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (FO 32 Greece, FO 78 Turkey και FO 352 Stratford Canning Papers) ἀπὸ μικροταινίες πού βρίσκονται στὸ Κέντρο Ἑρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Χρησιμοποιήθηκε ἐπίσης ἀνέκδοτο ὕλικὸ ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο Ἀλέξανδρου Μαυροκορδάτου πού βρίσκεται στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Εὐχαριστῶ θερμὰ τίς κυρίες Βασιλικὴ Μπεκιάρη, διευθύντρια τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, και Μαρία Χαιρέτη, διευθύντρια τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους γιὰ τὴν ἀδεία τους νὰ χρησιμοποιήσω αὐτὸ τὸ ὕλικὸ.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς σύνταξης τοῦ ἀρθροῦ αὐτοῦ, ἐκδόθηκε τὸ βιβλίο τοῦ Κ. Βακαλόπουλου, *Ἡ περίοδος τῆς Ἀναρχίας (1831-1833)*, Θεσσαλονίκη 1984. Παρόλο πὺ θεματικὰ καλύπτει τὸ ἴδιο ἀντικείμενο, ἐπειδὴ τὸ ἀρθρο μου ἐξετάζει τὸ πρόβλημα ἀπὸ ἄλλη προοπτικὴ, πιστεύω ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπη ἡ δημοσίευσή του.

‘Ο Αὐγουστίνος Καποδίστριας χρησιμοποίησε ἀπροκάλυπτα τὶς ὀηρεσίες τοῦ Ρώσου ναύαρχου Ricord, καλώντας τον γιὰ παράδειγμα στὸ πολεμικὸ συμβούλιο ποὺ ἀποφάσισε τὴν ἀναμέτρηση μὲ τοὺς Ρουμελιώτες στὸ Ἄργος στὶς 23 Δεκεμβρίου 1831, καὶ ἐπιτρέποντάς του τὴ χρῆση ἑλληνικῶν πλοίων γιὰ τὶς μετακινήσεις του στὸ Αἴγαίο¹. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ 1832, μόλις ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία στὸ Ναύπλιο, ἀνίκανη νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ τὰ δικά της μέσα τὰ Καποδιστριακὰ στρατεύματα, κάλεσε τὸ γαλλικὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα ποὺ στάθμευε στὴν Μεθώνη νὰ καταλάβει γιὰ λογαριασμό της τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου, τῆς Πάτρας, τῆς Κορίνθου καὶ ἀργότερα τῆς Κορώνης². Ἡ οὐσία λοιπὸν τοῦ προβλήματος ἔγκειται ὄχι τόσο στὸ ποιὸς προκαλεῖ αὐτὲς τὶς ἐπεμβάσεις ἀλλὰ στὸν συγκεκριμένον τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συμπλέκονται τὰ συμφέροντα τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ τῶν ντόπιων πολιτικῶν σχηματισμῶν ποὺ αὐτὲς οἱ Δυνάμεις ὑποστηρίζουν.

Ἡ δευτέρῃ μου διευκρίνιση ἀφορᾷ τὶς ἴδιες τὶς προθέσεις τῶν Δυνάμεων. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν κοινὴ διαπίστωση ὅτι σὲ περιόδους ἐσωτερικῆς κρίσης ἡ ξενικὴ παρουσία στὴν Ἑλλάδα εἶναι αὐξημένη, ἐπικρατεῖ συχνὰ ἡ ἑλληνοκεντρικὴ τάση νὰ διαβλέπουμε ὅτι καὶ στὸν γενικότερο ἀνταγωνισμό τῶν Δυνάμεων τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα κατέχει τὴν πρωτεύουσα θέση. Κατὰ κανόνα δὲν συμβαίνει αὐτό. Καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 1832 δὲν συμβαίνει σίγουρα. Γιὰ νὰ μὴν παρεκκλίνω σὲ μιὰ συνόψιση τῆς εὐρωπαϊκῆς κατάστασης, ἀναφέρω ἀπλᾶ ὅτι ὀηρήχαν ἐστίες ἀναταραχῆς πολὺ κοντύτερα στὶς Μεγάλες Δυνάμεις, ὀπως τὸ Βέλγιο, ἡ Πολωνία καὶ ἡ Ἰταλία, ποὺ ἀπειλοῦσαν πολὺ περισσότερο τὴ συνοχὴ τῆς Συμμαχίας ἀπὸ ὅτι τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα, καὶ ὅτι οἱ ἐξελίξεις σὲ μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐστίες ρυθμίζαν τοὺς ἐκάστοτε συνασπισμοὺς μὲ πολὺ καθοριστικότερο τρόπο ἀπὸ ὅ,τι τὸ εἶδος τοῦ προσωρινοῦ καθεστώτος ποὺ θὰ ἐξασφάλιζε τὴν εἰρήνευση τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ δευτέρη αὐτῆ διευκρίνιση νομίζω ὅτι βοηθεῖ στὸ νὰ ἐκτιμηθεῖ σὲ ἕνα εὐρύτερο εὐρωπαϊκὸ πλαίσιο ὁ ρόλος τῶν πρωτοβουλιῶν τῶν Συμμάχων στὴ λύση τῆς ἑλληνικῆς κρίσης. Ὅταν ἀναφερόμαστε σὲ αὐτὲς τὶς πρωτοβουλίες ἐννοοῦμε βέβαια μόνο τὶς γενικὲς κατευθυντήριες ἀποφάσεις τῶν κυβερνήσεων. Ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι, τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐξετάζουμε, ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὴν ἀρχικὴ κυβερνητικὴ ἢ συμμαχικὴ

1. Γιὰ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Ricord στὸ πολεμικὸ συμβούλιο, βλ. Κ. Βακαλόπουλος, ὀ.π., σ. 94. Γιὰ τὶς μετακινήσεις του μὲ ἑλληνικὰ πλοῖα, βλ. Dawkins πρὸς Palmerston ἀρ. 64, Ναύπλιο, 4 Δεκ. 1832. Γιὰ τὴ στάση τοῦ Ricord γενικά, βλ. Hotham πρὸς G. Elliot (Admiralty), 3 Φεβ. 1832, FO 352/25 (7).

2. Τρικούπης πρὸς Rouen, Ναύπλιο, 21/3 Μαΐου 1832· καὶ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ πρὸς Rouen, Ναύπλιο, 30/11 Ἰουνίου 1832· καὶ τὰ δύο στὸ CP Grèce 14.

ἀπόφαση καὶ στὴν ὑλοποίησή της τὴν παραμόρφωσε συχνὰ τόσο πού τὴν καθιστοῦσε ἀγνώριστη. Οἱ ἐπικοινωνίες μὲ τὴν Ἑλλάδα ἦταν βραδύτατες. Ἐνα γράμμα ἔκανε μέχρι δύο μῆνες — πάντως ὅπωςδήποτε πάνω ἀπὸ ἓνα — γιὰ νὰ φτάσει ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὸ Παρίσι ἢ στὸ Λονδίνο καὶ ἀντίστροφα, στὴν δὲ Πετροῦπολη ὑποθέτω πολὺ περισσότερο. Ἔτσι, οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν Συμμάχων στὸ Ναύπλιο λάβαιναν ὁδηγίες μόνο μὲ τὸν διορισμὸ τους καὶ σὲ πολὺ ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα γιὰ πολὺ καίρια ζητήματα. Στὴν ρευστὴ καθημερινὴ πραγματικότητα οἱ τρεῖς διπλωμάτες ἀνέπτυσσαν σχεδὸν ἀπεριόριστες πρωτοβουλίες, ὑποκείμενες μόνο στὴν ἕκ τῶν ὑστέρων ἔγκριση τοῦ ὑπουργείου τους. Ἀναγνώριζαν μάλιστα ὅτι ἡ σκοπιμότητα μῆς τέτοιας ἔγκρισης ἦταν τόσο μικρὴ, ὥστε συχνὰ περνοῦσαν δύο καὶ τρεῖς ἐβδομάδες πρὶν νὰ συντάξουν ἀναφορά γιὰ κάποια ἐνέργειά τους. Ἡ ἀντιμετώπιση τῶν ξαφνικῶν, ἀπρόβλεπτων τροπῶν πού ἔπαιρναν οἱ πολιτικὲς ἐξελίξεις ἐναπέκειτο στὴν εὐρηματικότητά τους.

Τὸ 1831 καὶ 1832 τὸ κέντρο τῶν ἀποφάσεων ἦταν ἡ Διάσκεψη τοῦ Λονδίνου καὶ συντονιστὴς της ὁ ἄγγλος Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν Λόρδος Palmerston. Ὁ Palmerston, παλαιὸς θιασώτης τῆς πολιτικῆς τοῦ George Canning, ἀνέτρεψε τὴν πολιτικὴ τοῦ προκατόχου του Aberdeen, ὅταν ἀνέλαβε τὰ ἡνία τοῦ Foreign Office τὸν Νοέμβριο τοῦ 1830, πρωτοστατῶντας στὴν προσπάθεια γιὰ τὴ διεύρυνση τῶν ἑλληνικῶν συνόρων μέχρι τὴ γραμμὴ Ἄρτας - Βόλου καὶ στὴ διαδικασία γιὰ τὴν ἐκλογή ἡγεμόνα. Σὰν φιλελεύθερος, πίστευε ὅτι τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας ἀνὰ τὸν κόσμον ἐξυπηρετοῦνταν καλύτερα μὲ τὸ νὰ ὑποστηρίξει κράτη μὲ συνταγματικὰ κατὰ προτίμηση πολιτεύματα. Αὐτὴ ἦταν ἡ κατευθυντήρια ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς του. Ἀλλὰ ἡ πολιτικὴ του δὲν φαίνεται νὰ συμβάδιζε μὲ συνέπεια μὲ τὴν ἀρχὴ αὐτή. Στὴν περίπτωσή μάλιστα τῆς Ἑλλάδας, υἱοθέτησε τὴν ἄποψη ὅτι, καθὼς τὸ πολιτικὸ χάος καὶ τὸ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο ἔθεταν ζήτημα ἐπιβίωσης, ἐπιτακτικὸς στόχος ἦταν ἡ ἐγκαθίδρυση μόνιμης διακυβέρνησης. Τὸ συνταγματικὸ αἶτημα προβλήθηκε ἀργότερα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Palmerston, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐνηλικίωση τοῦ Ὅθωνα καὶ σὲ καιροὺς καταφανῶς λιγότερο κρίσιμους³.

Αὐτὸ μᾶς φέρνει στὶς συγκεκριμένες ἐπιλογὲς τῆς Διάσκεψης τοῦ Λονδίνου. Μετὰ ἀπὸ σιγὴ δέκα μηνῶν, στὶς 26 Σεπτεμβρίου 1831 ἡ Διάσκεψη ἐξέδωσε πρωτόκολλο πού καθόριζε τὰ νέα διευρυμένα σύνορα στὴ γραμμὴ

3. Γιὰ τίς φιλελεύθερες ἀρχές καὶ τὴν πολιτικὴ τοῦ Palmerston, βλ. Charles Webster, *The Foreign Policy of Palmerston, 1830-1841*, τ. Α', Λονδίνο 1969, σ. 257· καὶ Jasper Ridley, *Lord Palmerston*, Λονδίνο 1970, σ. 122-123. Γιὰ τὴν προβολὴ τοῦ συνταγματικοῦ αἰτήματος κατὰ τὴν Ὁθωνικὴ περίοδο, βλ. John Anthony Petropoulos, *Politics and State-craft in the Kingdom of Greece, 1833-1843*, Princeton N.J. 1968.

Ἄρτας - Βόλου. Τὸ πρωτόκολλο αὐτὸ σημείωνε μίαν ἄρδην ἀνατροπὴ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδας τοῦ προηγούμενου σχετικοῦ πρωτοκόλλου τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1830—ἀνατροπὴ ποὺ εἶχαν διευκολύνει τόσο ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καθεστώτος στὴ Γαλλία τὸν Ἰούλιο τοῦ 1830, ὅσο καὶ ἡ ἀλλαγὴ στὴ διεύθυνση τοῦ Foreign Office τὸν Νοέμβριο. Καὶ ἐνῶ ἡ Συμμαχία κατέληγε σὲ αὐτὴν τὴν ἀπόφαση, ἀλλὰ ἀνέβαλλε ἀκόμα τὴν ἐκλογὴ τοῦ ἡγεμόνα, ἔφτασε στὸ Λονδίνο ἡ εἶδηση τῶν γεγονότων τοῦ Πόρου: Στὰ μέσα Ἰουλίου, ἡ ὑδραϊκὴ ἀντιπολίτευση κατὰ τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια κατέλαβε τὰ κυβερνητικὰ πλοῖα καὶ τὶς ναυτικὲς ἐγκαταστάσεις στὸν Πόρο. Ὁ Μιαούλης ἀπὸ τὴν φρεγάτα Ἑλλάς κατηύθυνε τὴν ἐπιχείρηση, ἐνῶ ὁ Κυβερνήτης ζήτησε τὴ βοήθεια τῶν διοικητῶν τῶν συμμαχικῶν ναυτικῶν δυνάμεων γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν ἐξέγερση. Ἀπὸ αὐτοὺς, ὁ Ricord, ἐνεργώντας χωρὶς τὴ συναίνεση τῶν συναδέλφων του Lyons καὶ Lalande, ἀπέκλεισε τοὺς Ὑδραῖους. Πιεζόμενος ὁ Μιαούλης δήλωσε ὅτι, ἂν ὁ Ricord χτυποῦσε, θὰ ἀνατίνασσε τὰ πλοῖα γιὰ νὰ μὴ τοῦ τὰ παραδώσει. Τὴν 1η Αὐγούστου, μὲ τὴν πρώτη ἐπιθετικὴ κίνηση τοῦ Ricord, ὁ Μιαούλης ἀνατίναξε τὰ πλοῖα Ὑδρα καὶ Ἑλλάς καὶ κατέφυγε στὴν Ὑδρα⁴. Ἡ ἔκταση τῆς κρίσης ποὺ δημιουργήθηκε τόσο στὸ προσωρινὸ καθεστῶς τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια ὅσο καὶ στὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν συμμαχικῶν ἀντιπροσώπων ἦταν τέτοια, ὥστε ἡ Διάσκεψη αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ λάβει θέση πάνω στὰ γεγονότα καὶ νὰ καταχωρίσει τὴ θέση αὐτὴ στὸ πρωτόκολλο ἀπὸ τὴ μιὰ γιὰ νὰ δηλώσει ὑποστήριξη πρὸς τὸν Κυβερνήτη καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη γιὰ νὰ συστήσει ἐνότητα καὶ ἀπόλυτη σύμπνοια στοὺς ἀντιπρόσβεις καὶ στοὺς διοικητὲς τῶν συμμαχικῶν ναυτικῶν δυνάμεων⁵.

Στὸ μεταξύ, πρὶν κἂν φτάσει στὴν Ἀνατολὴ τὸ πρωτόκολλο αὐτό⁶, ἡ δολοφονία τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια εἶχε ἀνατρέψει τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ πρωτοκόλλου ποὺ ἀνανέωνε τὴν ὑποστήριξη τῆς Συμμαχίας στὸ προσωρινὸ καθεστῶς. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη,

4. Γιὰ τὴν ἀντιπολίτευση κατὰ τοῦ Κυβερνήτη γενικὰ καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Πόρου, βλ. Χρήστος Κ. Λοῦκος, *Ἡ ἀντιπολίτευση κατὰ τοῦ Κυβερνήτη Ἰω. Καποδίστρια* (διδακτορικὴ διατριβή), Ἀθήνα 1984, σ. 303-307.

5. Great Britain, *Parliamentary Papers 1831-1832*, XLVIII, *Protocols of Conferences held in London relative to the Affairs of Greece* (στὸ ἐξῆς: *Blue Book* ἀρ. 7), σ. 46-49. Ἡ κρίση στὶς σχέσεις τῶν ἐκπροσώπων τῶν Δυνάμεων δξύνθηκε ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ricord, ὁ ὁποῖος ἀπειλήσε νὰ ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴ Συμμαχία. Βλ. Ricord πρὸς Lalande, Πόρος, 25/6 Αὐγ. 1831, CP Grèce 12. Τὴν ἐκφραση τῆς συμμαχικῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸ καθεστῶς τοῦ εἶχε ζητήσῃ ἐπανειλημμένα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κυβερνήτης (βλ. Χ. Λοῦκος, *ὁ.π.*, σ. 266-267).

6. Τὸ πρωτόκολλο τῆς 26ης Σεπτεμβρίου ἔφτασε στὸ Ναῦπλιο στὰ τέλη Ὀκτωβρίου, ἀλλὰ ὁ Palmerston ἀνέστειλε τὴν ἐκτέλεσή του μέχρι τὴν ἀφίξη τοῦ Canning βλ. Rouen πρὸς Sébastiani, ἀρ. 42, Ναῦπλιο, 28 Ὀκτ. 1831, CP Grèce 13.

τῆ διακυβέρνηση εἶχε ἀναλάβει μιὰ τριμελῆς Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς Αὐγουστῖνο Καποδίστρια, Θεόδωρο Κολοκοτρώνη καὶ Ἰωάννη Κωλέττη. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ θεωρήθηκε ἐξ ἀρχῆς μεταβατικὴ, ἐν ὄψει τῆς Ἐθνοσυνέλευσης ποὺ εἶχε συγκαλέσει ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας γιὰ τὸν Ὀκτώβριο.

Μὲ βάση λοιπὸν τὶς νεότερες πληροφορίες ποὺ εἶχαν λάβει στὸ μεταξὺ οἱ κυβερνήσεις τῶν Συμμάχων σχετικὰ μὲ τὴν κατάσταση στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια, καὶ ὑπολογίζοντας ὅτι ἡ ἐπικείμενη Ἐθνοσυνέλευση θὰ ὀριστικοποιούσε τὴ νέα μορφή τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης, στὶς 7 Ἰανουαρίου 1832 ἡ Διάσκεψη τοῦ Λονδίνου κατέληξε σὲ νέο πρωτόκολλο. Τὸ νέο αὐτὸ πρωτόκολλο ἀναγνώριζε προκαταβολικὰ τὴν προσωρινὴ αὐτὴ κυβέρνηση, ὑποσχόταν τὴν ἐγγύηση ἑνὸς δανείου καὶ ἔδινε στὶς συμμαχικὲς κυβερνήσεις τὴ δυνατότητα νὰ προβοῦν σὲ προκαταβολὲς ἔναντι τοῦ δανείου αὐτοῦ⁷.

Πρόθεση τῶν Δυνάμεων δὲν ἦταν οὔτε νὰ ἀναγνωρίσουν μὲ αὐτὴ τὴν ἀπόφαση τὸν Αὐγουστῖνο πάση θυσία ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ τὸν ὑποσκάψουν. Τὸ πρωτόκολλο τῆς 7ης Ἰανουαρίου, ποὺ οὐσιαστικὰ ἐπαναλάμβανε τὶς ἀποφάσεις τῆς 26ης Σεπτεμβρίου προσαρμοσμένες στὴ νέα κατάσταση, βασίστηκε στὶς ἐκθέσεις τῶν ἀντιπρέσβων. Καὶ αὐτὲς κάθε ἄλλο παρὰ προεξοφλοῦσαν τὴ διατήρηση τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο, καὶ οὔτε βέβαια τὴν καθολικὴ ἐκμηδένιση τῶν ἄλλων παρατάξεων. Ἦδη ἀπὸ τὶς 13 Ὀκτωβρίου ὁ Rouen, ὁ ἀντιπρέσβυς τῆς Γαλλίας, εἶχε γράψει ὅτι ὁ λόγος ποὺ ὀδήγησε ἀρχικὰ τὸν Κωλέττη νὰ συμμετάσχει στὴ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ μαζί μὲ τὸν Αὐγουστῖνο καὶ τὸν Κολοκοτρώνη ἦταν ὅτι πίστευε πὼς τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἡ συμμετοχὴ τοῦ Αὐγουστίνου ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ τὴ συγκράτηση τῶν Καποδιστριακῶν καὶ τὴν τήρηση τῆς τάξης στὴν ἐξημμένη ἀτμόσφαιρα τοῦ Ναυπλίου, πὼς ἡ θητεία τῆς Ἐπιτροπῆς θὰ ἦταν βραχύβια καὶ πὼς τὴν ὀριστικὴ μορφή τῆς νέας προσωρινῆς κυβέρνησης θὰ τὴν καθόριζε ἡ Ἐθνοσυνέλευση⁸. Οἱ ἴδιοι ἐξ ἄλλου οἱ ἀντιπρέσβεις ἀπέφυγαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὸ μεταβατικὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ περίμεναν τὴν κυβερνήση ποὺ θὰ προέκυπτε ἀπὸ τὴν Ἐθνοσυνέλευση γιὰ νὰ προχωρήσουν σὲ οὐσιαστικὲς διαπραγματεύσεις γιὰ τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα⁹.

Τὴν ἀνεκτικότητα αὐτὴ συμμερίζονταν a priori καὶ οἱ κυβερνήσεις τῶν Δυνάμεων. Ἀκόμα καὶ τὸ Παρίσι, πρὸς τὸ ὁποῖο τὸ Καποδιστριακὸ καθεστῶς εἶχε δεῖξει ἰδιαίτερη ἐχθρότητα, συνόδευσε τὸ πρωτόκολλο μὲ σαφεῖς ὁδηγίες γιὰ ἀμεροληψία : «Νὰ ἀναγνωρίσετε τὴν προσωρινὴ κυβερνήση ποὺ ἐγκαθιδρύθηκε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ συναίνεση τῆς μεγάλης πλειο-

7. *Blue Book* ἀρ. 7, σ. 49-50.

8. Rouen πρὸς Sébastiani, ἀρ. 40, Ναύπλιο, 13 Ὀκτ. 1831, CP Grèce 13.

9. Rouen πρὸς Sébastiani, ἀρ. 42, Ναύπλιο, 28 Ὀκτ. 1831, CP Grèce 13.

ψηφίας τῶν Ἑλλήνων, νὰ τῆς παράσχετε κάθε ἠθικὴ ὑποστήριξη, νὰ δώσετε τὸ παράδειγμα τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῶν τιμῶν ποὺ τῆς ἀρμόζουν, νὰ τῆς συστήσετε ἐπίμονα ἀμεροληψία, μετριοπάθεια, λήθη τῶν παρελθόντων, μέτρα συμφιλιωτικά, ἀλλὰ ταυτόχρονα νὰ ἀπόσχετε μὲ προσοχὴ ἀπὸ κάθε τόνου, κάθε στάση ποὺ θὰ μπορούσε νὰ βλάψει τὴν ὑπόληψη ποὺ ἔχει ἀνάγκη, καὶ νὰ ἐνθαρρύνει τὰ κρούσματα ἀναρχικῆς ἀντίστασης, αὐτὲς εἶναι ἐν περιλήψει οἱ ὁδηγίες ποὺ χαραχτήκαν ἀπὸ τὴ Διάσκεψη...» Ὅπως ἐξηγοῦσε ἀργότερα ὁ Sébastiani στὸν ἀγανακτισμένο γιὰ τὴ δεσμευτικὴ αὐτὴ ἀπόφαση Rouen, μὲ τὴν προοπτικὴ τῆς ἐπικείμενης ἐκλογῆς τοῦ ἡγεμόνα, ὁ χαρακτήρας τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης κρινόταν ἐντελῶς μεταβατικῶς. Προεῖχε ἡ ἐξασφάλιση κάποιας ὁμαλότητος καὶ ἡ ἀποφυγὴ ἀναρχίας καὶ προστριβῶν τόσο ἀνάμεσα στοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς διοικητὲς τῶν στόλων ὅσο καὶ ἀνάμεσα στὶς πολιτικὲς παρατάξεις¹⁰. Οἱ ὁδηγίες ποὺ ἔλαβε ὁ ἀντιπρέσβυς τῆς Ἀγγλίας Dawkins ἀπὸ τὸν Palmerston τοποθετοῦσαν τὸ ζήτημα χωρὶς περιστροφές : νὰ ἀναγνωρίσει ὁποιοδήποτε σχῆμα εἶχε ἔστω καὶ ὑποτυπώδη μορφή κυβέρνησης, νὰ συστήσει ὑπομονὴ καὶ ἐγκατέριση στὴν ἀντιπολίτευση καὶ νὰ ἐξευμενίσαι τοὺς ρώσους¹¹.

Τὸ πρωτόκολλο τῆς 7ης Ἰανουαρίου βασίστηκε σὲ εἰδήσεις τῶν μέσων Νοεμβρίου. Ἦδη ὅμως στὴν Ἑλλάδα ἡ κατάσταση ἐξελισσόταν ραγδαία. Μόλις διαψεύστηκαν οἱ πρῶτες ἐλπίδες τῆς ἀντιπολίτευσης ποὺ εἶχε καταφύγει στὴν Ὑδρα γιὰ κάποιο συμβιβασμὸ μὲ τὸν Αὐγουστίνου στὴν ἀρχὴ τῆς διακυβέρνησής του¹², ἡ πολιτικὴ διαμάχη κεντρώθηκε γύρω ἀπὸ τὴ σύγκληση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Στὴν ἐκλογὴ τῶν πληρεξουσίων στὶς ἐπαρχίες ἐπικράτησε χάος, μὲ συνέπεια οἱ περισσότερες νὰ στείλουν διπλοὺς πληρεξουσίους, ἕναν Καποδιστριακὸ καὶ ἕναν ἀντιπολιτευόμενο. Ἀπὸ τοὺς ἀντιπολιτευόμενους, πολὺ λίγοι κατάφεραν νὰ φτάσουν στὸ Ἄργος, ποὺ εἶχε ὀριστεῖ ὡς τόπος σύγκλησης τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Ἡ Ὑδρα παρέμενε ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὰ κυβερνητικὰ πλοῖα καὶ οἱ πληρεξουσιοὶ τῆς, ἀφοῦ ἐμποδίστηκαν νὰ ἀποβιβαστοῦν στοὺς Μύλους, ἀρνήθηκαν νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἀπόπειρά τους γιὰ μετάβαση στὸ Ἄργος ἂν δὲν ἐξασφάλι-

10. Périer πρὸς Rouen, ἀρ. 39, Παρίσι, 28 Ἰαν. 1832, CP Grèce 13· καὶ Sébastiani πρὸς Rouen, ἀρ. 49, Παρίσι, 2 Ἀπρ. 1832, CP Grèce 13.

11. Dawkins πρὸς Canning, Ναῦπλιο, 14 Μαρτ. 1832, FO 352/25B (3). Ὁ Dawkins ἀναφέρεται σὲ ἰδιωτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Palmerston, ποὺ δὲν βρίσκεται στὴν ἐπίσημη ἀλληλογραφία τοῦ FO 32.

12. Βλ. π.χ. F. Thiersch, *Ἡ Ἑλλάδα τοῦ Καποδίστρια*, μετάφρ. Α. Σπήλιου, Ἀθήνα 1972, τ. Α', σ. 133. Ἡ ἀντιπολίτευση τῆς Ὑδρας εἶχε στείλει στὸ Ναῦπλιο στὶς 11 Ὀκτωβρίου ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς Ζαῖμη, Μιαούλη καὶ Τρικοῦπη γιὰ διαπραγματεύσεις μὲ τὴ Γερουσία, ἀλλὰ ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἀποπέμφθηκε· βλ. Rouen πρὸς Sébastiani, ἀρ. 41, Ναῦπλιο, 14 Ὀκτ. 1831, CP Grèce 13. Βλ. περισσότερα γιὰ τὸ ἐπεισόδιο στὸ Κ. Βακαλόπουλος, *ὀ.π.*, σ. 50-53.

ζαν τὴν ἐγγύηση τῶν συμμαχικῶν ναυτικῶν δυνάμεων γιὰ τὴν ἀσφαλῆ μεταφορὰ τους. Ἀπὸ τοὺς πληρεξούσιους τῆς Μάνης, ἄλλοι συνελήφθησαν καὶ ἄλλοι ἀναγκάστηκαν νὰ γυρίσουν πίσω στὴ Μάνη. Μόνο οἱ Ρουμελιῶτες ὁπαδοὶ τοῦ Κωλέττη κατάφεραν νὰ φτάσουν στὸ Ἄργος. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, ἡ ἐπιτροπὴ ποὺ ὄρισε ἡ Γερουσία γιὰ νὰ ἐλέγξει τὰ πληρεξούσια ἀπέκλεισε τοὺς περισσότερους μὴ Καποδιστριακοὺς¹³. Ὅταν μαζεύτηκαν οἱ πληρεξούσιοι — οἱ Ρουμελιῶτες ὄπλαρχηγοὶ Γρίβας, Ἴσκος, Δυοβουνιώτης, Μπότσαρης μὲ τὶς ἔνοπλες συνοδίεσ τους — καὶ βρέθηκαν ἀντιμέτωποι μὲ τὰ ἔνοπλα κυβερνητικὰ σώματα — τοὺς ἄνδρες τοῦ Νικηταρᾶ, τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Τζαβέλλα, τὸ ἵππικὸ τοῦ Καλλέργη καὶ τὸ πυροβολικὸ — τὸ Ἄργος ἔμοιαζε περισσότερο μὲ πεδίο μάχης τὶς παραμονὲς μιᾶς σύγκρουσης παρὰ μὲ χῶρο Ἐθνοσυνέλευσης.

Στις 17 Δεκεμβρίου ἄρχισε τὶς ἐργασίες τῆς ἡ λεγόμενη Ε΄ Ἐθνοσυνέλευση παρουσία μόνο τῶν Καποδιστριακῶν πληρεξουσίων. Οἱ Κωλεττικοὶ ἔστησαν τὴ δική τους Συνέλευση, τὴν Δ΄ κατ' ἐπανάληψιν, σὲ ἄλλο χῶρο. Πρόθεση τοῦ Κωλέττη ἦταν νὰ διαμαρτυρηθεῖ ἔντονα γιὰ τὸν παράνομο ἀποκλεισμὸ τῶν πληρεξουσίων καί, ἂν δὲν κατόρθωνε νὰ πετύχει ἄρση τοῦ ἀποκλεισμοῦ τους ἀπὸ τὴν Ἐθνοσυνέλευση, νὰ μεταβεῖ μὲ τοὺς πληρεξουσίουσ τους στὴν Κόρινθο, ὅπου θὰ προσκαλοῦσε καὶ τοὺς ὑπόλοιπους πληρεξούσιους τῆς ἀντιπολίτευσης. Εἶχε μάλιστα ἔρθει καὶ σὲ σχετικὲς ἐπαφὲς μὲ τὸν Μαυροκορδάτο ποὺ βρισκόταν καὶ αὐτὸς στὴν Ὑδρα¹⁴. Γιὰ τὴν ἔκρηξη δὲν ἔλειπε παρὰ ἡ σπίθα : Στις 20 Δεκεμβρίου, μὲ πρόταση τοῦ Κολοκοτρώνη, ἡ Ε΄ Ἐθνοσυνέλευση ψήφισε τὸν Αὐγουστῖνο Καποδίστρια πρόεδρο τῆς κυβέρνησης. Τὸ ψήφισμα ἐξόργισε τοὺς Ρουμελιῶτες καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἄρχισαν οἱ ἔνοπλες συγκρούσεις στοὺς δρόμους τοῦ Ἄργους. Τὴν ἐπομένη τὰ ἐπεισόδια ἐπαψαν χωρὶς νὰ πάρουν ἔκταση. Ἀλλὰ στις 23 οἱ Κυβερνητικοί, ὑποψιαζόμενοι ὅτι οἱ Ρουμελιῶτες εἶχαν περιέλθει σὲ δύσκολη θέση, ἔκαναν ξαφνικὴ ἐπίθεση γιὰ νὰ τοὺς ἐκτοπίσουν. Καὶ καθὼς ὄντως οἱ Ρουμελιῶτες πύζονταν ἀπὸ ἔλλειψη ἐφοδίων, ὁ Κωλέττης ἤρθε σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Αὐγουστῖνο, ἔτσι ὥστε στις 24 τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύματα, περίπου 2000 ἄνδρες, ἀποσύρθηκαν μαζί μὲ τοὺς πληρεξουσίουσ τους στὴν Κόρινθο¹⁵.

Στις 21 Δεκεμβρίου, τὴν ἡμέρα ποὺ ἄρχισαν οἱ συγκρούσεις στὸ Ἄργος, ἔφτασε στὸ Ναύπλιο ὁ πιὸ ἐνδεδειγμένος ἴσως ἄνθρωπος γιὰ νὰ μεθοδεύ-

13. Βλ. π.χ. Thiersch, *δ.π.*, σ. 106-107. Βλ. λεπτομέρειες γιὰ τὴ διαμόρφωση τῶν πολιτικῶν δυνάμεων πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐθνοσυνέλευση στὸ Κ. Βακαλόπουλος, *δ.π.*, σ. 75-86.

14. Μαγγίνας πρὸς Μαυροκορδάτο, Ἄργος, 5/17 Νοεμ. 1831, ἀρ. 005, 003, φάκ. 17 (1830-1831), Ἀρχεῖο Μαυροκορδάτου, ΓΑΚ· Μαγγίνας πρὸς Μαυροκορδάτο, Ἄργος, 7/19 Δεκ. 1831, ἀρ. 005, 019, στὸ ἴδιο.

15. Βλ. π.χ. Thiersch, *δ.π.*, σ. 110-111.

σει ἕνα συμβιβασμό, ὁ Stratford Canning. Ὁ Canning, ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐμπιστοὺς προσωπικοὺς συνεργάτες τοῦ Palmerston, εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ Λονδίνο στὰ μέσα Νοεμβρίου μὲ τελικὸ προορισμὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου, σὰν ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς ἀγγλικῆς κυβέρνησης, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἐπιτετραμμένους, τὸν γάλλο Varenne καὶ τὸν ρώσο Buteneff, θὰ διαπραγματευόταν μὲ τὴν Πύλη τὰ νέα διευρυμένα ἑλληνικὰ σύνορα, τὸ ὕψος τῆς ἑλληνικῆς ἀποζημίωσης πρὸς τὴν Πύλη καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐκκένωση τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν ἀπὸ τοὺς τούρκους. Ὁ Canning ἦταν ὁ κομιστής τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 26ης Σεπτεμβρίου καί, ὡς ὁ μόνος πρεσβευτῆς ἀνάμεσα σὲ ἐπιτετραμμένους, εἶχε αὐξημένο κύρος καθὼς καὶ τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἀγγλικὴ πολιτικὴ στὴν Κωνσταντινούπολη¹⁶. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὁ Canning εἶχε λάβει γενικὲς ὁδηγίες νὰ σταματήσει στὸ Ναύπλιο γιὰ νὰ ἐπιβάλλει ἀπόλυτη σύμπνοια καὶ ἁρμονία στὶς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ στοὺς διοικητὲς τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Συμμαχίας, νὰ εὐθυγραμμίσει μὲ ἄλλα λόγια τοὺς ἐκτρεπόμενους Rückmann καὶ Ricord στὴν ἀγγλικὴ πολιτικὴ, καὶ νὰ ἐπιδιώξει συμβιβασμὸ τῶν ἀντιμαχόμενων παρατάξεων μὲ στόχο μιὰ βιώσιμη καὶ ἀποδοτικὴ διοίκηση. Οἱ λεπτομέρειες ἦταν δική του ὑπόθεση¹⁷.

Ὁ Canning ξεκίνησε γιὰ τὸ Ναύπλιο διατεθειμένος νὰ στηρίξει ὅποια-δήποτε προσωρινὴ κυβέρνηση. Στὸ Παρίσι, ὅπου ἐκτὸς τῶν ἄλλων συνάντησε τὸν φίλο τοῦ Καποδίστρια ἑλβετὸ τραπεζίτη Eynard, υιοθέτησε τὴν πρότασή του γιὰ οἰκονομικὴ ὑποστήριξη πρὸς τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση μέσω μιᾶς πίστωσης 15 μὲ 20000 λιρῶν ποὺ θὰ δίνονταν στοὺς ἀντιπρέσβεις. Τὰ χρήματα αὐτὰ θὰ μπορούσαν νὰ τεθοῦν στὴ διάθεση τῆς κυβέρνησης σὲ περίπτωση ἄμεσης ἀνάγκης καὶ ὅπωςδήποτε μόνο μὲ ἔγκριση τῶν ἀντιπρέσβων. Ἔτσι ἡ κυβέρνηση, γνωρίζοντας ὅτι μπορούσε νὰ καταφύγει σ' αὐτὰ τὰ χρήματα σὲ ἔσχατη ἀνάγκη, θὰ μπορούσε νὰ πάρει τὰ μέτρα ἐκεῖνα ποὺ θὰ ἰσχυροποιούσαν τὴ θέση της, μέχρι τὴν ἐπίτευξη τοῦ ὀριστικοῦ διακανονισμοῦ τοῦ καθεστωτικοῦ ζητήματος¹⁸. Ὁ συμβιβασμὸς ποὺ εἶχε ἀναλάβει νὰ ἐπιδιώξει ὁ Canning δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μιὰ πρόχειρη ἐκεχειρία μεταξὺ τῶν ἀντιμαχόμενων ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδώσει ἕνα μόνιμο σύστημα διακυβέρνησης. Γιατί, ὅπως ὑπολόγιζε, ὅσο κι' ἂν ἡ Διάσκεψη ἐπέσπευδε τὶς διαδικασίες γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ ἡγεμόνα, μὲ τὶς

16. Ὁ Talleyrand προσπάθησε νὰ μεθοδεύσει τὴν ἀποστολὴ γάλλου πρεσβευτῆ, ἀλλὰ ἡ κυβέρνησή του φάνηκε ἀπρόθυμη. Βλ. Palmerston πρὸς Canning, FO, 16 Νοεμ. 1831, FO 352/25B (2) καὶ Canning πρὸς Palmerston, Παρίσι, 21 Νοεμ. 1831, FO 352/25A (5).

17. Palmerston πρὸς Canning, FO, 16 Νοεμ. 1831, FO 352/25B (2)· Sébastiani πρὸς Rouen, Παρίσι, 20 Νοεμ. 1831, CP Grèce 13.

18. Canning πρὸς Palmerston, Παρίσι, 21 Νοεμ. 1831, FO 352/25A (1).

πιό αισιόδοξες προβλέψεις αὐτὸς δὲν θὰ μπορούσε νὰ βρίσκεται στὴν Ἑλλάδα πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 1832¹⁹.

Φτάνοντας στὸ Ναύπλιο ὁ Canning ἔκανε ὀρισμένες πολὺ ἀπογοητευτικές διαπιστώσεις σχετικὰ μὲ τὰ πολιτικὰ ἤθη τῆς Ἑλλάδας, τὴν ἀνησυχαστικὴ αὔξηση τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς καὶ τὴν ἔνταση τῆς ἀντιπολυταρχικῆς ἀντιπολίτευσης²⁰. Καὶ τὸ νέο στοιχεῖο ποὺ ἀντιμετώπισε ἦταν ὅτι, ἐνῶ στὶς ὁδηγίες του ὡς κύριος πόλος τῆς ἀντιπολίτευσης ἀναφερόταν ἡ Ὑδρα, τώρα βρέθηκε μπροστὰ σὲ μιὰ ἔνοπλη ἀντιπαράθεση τῶν Καποδιστριακῶν μὲ μιὰ ἀφανῆ ὡς τότε παράταξη, τοὺς Ρουμελιώτες ὀπλαρχηγούς. Ἡ κρίση τοῦ Πόρου ἐπαναλαμβάνονταν τώρα στὴ στεριά μὲ ἄλλους πρωταγωνιστές. Ὡστόσο δὲν θέλησε νὰ ἀναμιχθεῖ στὴν ἔνοπλη σύρραξη στοὺς δρόμους τοῦ Ἄργους²¹. Ζητοῦσε ὅμως κάποια εὐκαιρία γιὰ νὰ ἐπέμβει καὶ νὰ συστήσει μετριοπάθεια καὶ συμβιβασμὸ στὶς ἀντιμαχόμενες παρατάξεις. Καὶ ἡ εὐκαιρία δόθηκε μὲ τὴ δευτέρη κυβερνητικὴ ἐπίθεση κατὰ τῶν Ρουμελιωτῶν στὶς 23 Δεκεμβρίου. Ὑστερα ἀπὸ ἀπεγνωσμένη ἔκκληση τοῦ Κωλέττη καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίμονη παράκληση τοῦ Rouen ποὺ ἀνησυχούσε γιὰ τὴν τύχη τοῦ Κωλέττη, ὁ Canning συνέστησε στὸν Αὐγουστίνου μετριοπάθεια καὶ συμβιβαστικὴ διάθεση²². Ὅταν ὅμως ὁ Canning ἔκανε τὴν παρέμβαση αὐτὴ, ὁ Κωλέττης καὶ τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύματα εἶχαν ἤδη ἀρχίσει νὰ ὀδεύουν πρὸς τὴν Κόρινθο. Εὐκόλα λοιπὸν ὁ Αὐγουστίνος συμφώνησε νὰ παῦσει τὶς ἐχθροπραξίες χωρὶς νὰ χρειαστεῖ νὰ προβεῖ σὲ καμιὰ συμφιλιωτικὴ χειρονομία πρὸς τὸν Κωλέττη. Καὶ ὁ Canning διαπίστωσε μὲ λύπη ὅτι εἶχε πολὺ λίγες ἐλπίδες νὰ πετύχει πραγματικὴ συμφιλίωση. Ἐπειδὴ ὅμως πίστευε ὅτι ὁ διάλογος ἦταν ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ἐπειδὴ, ἔτσι κι' ἄλλιῶς βρισκόταν καθηλωμένος στὸ Ναύπλιο περιμένοντας νὰ φτάσει τὸ πλοῖο ποὺ μετέφερε τὴ συνοδία του, ἀποφάσισε, μὴ ἔχοντας τίποτα νὰ χάσει, νὰ κάνει τὴν ἀπόπειρα. Ἀνέλυσε τὸν σκοπὸ του στὸν Palmerston : «Ἡ ἀρχὴ πάνω στὴν ὁποία θὰ ἦταν ἀσφαλέςτερο νὰ προχωρήσουμε ἀνάμεσα στὶς τόσες ἐνυπάρχουσες δυσκολίες εἶναι νὰ διατηρήσουμε ὅσο γίνεται περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει, ἀποφεύγοντας νὰ προτείνουμε μεγαλύτερες ἀλλαγές, εἴτε ὡς πρὸς τὰ πρό-

19. Στὸ ἴδιο.

20. «Ὅλοι οἱ Ἕλληνες λένε ψέμματα», «ἡ παρούσα κυβέρνησις, ποὺ εἶναι μόνον προσωρινὰ προσωρινή», (αὐτὸ τὸ εἶδωλο κυβέρνησις) εἶναι ἀπὸ τίς φράσεις ποὺ συνοψίζουν τὴν ἀντίληψή του· βλ. Canning πρὸς Palmerston, Ναύπλιο, 26 Δεκ. 1831 καὶ 28 Δεκ. 1831· καὶ τὰ δύο στὸ FO 352/25A (1).

21. Canning πρὸς Palmerston, ἀρ. 3, Ναύπλιο, 26 Δεκ. 1831, FO 78/201· καὶ Canning πρὸς Palmerston, Ναύπλιο, 26 Δεκ. 1831, FO 352/25A (1).

22. Κωλέττης πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, Ἄργος, 10/22 Δεκ. 1831, FO 352/24B (5)· Canning πρὸς Palmerston, ἀρ. 3, Ναύπλιο, 26 Δεκ. 1831, FO 78/201· καὶ Rouen πρὸς Sébastiani, ἀρ. 49, Ναύπλιο, 26 Δεκ. 1831, CP Grèce 13.

σωπα εἶτε ὡς πρὸς τὰ μέτρα, ἀπὸ αὐτὲς ποὺ εἶναι ἐμφανῶς ἀπαραίτητες γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς συμφιλίωσης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Δὲν εἶναι μικρὴ ἀτυχία ὅτι ὁ κόμης Αὐγουστίνος Καποδίστριας ἔχει κληρονομήσει ἀμειώτο τὸ μίσος στὸ ὁποῖο ἦταν ἐκτεθειμένος ὁ ἀδελφός του τὴν τελευταία περίοδο τῆς ζωῆς του, χωρὶς νὰ διαθέτει ἐκεῖνα τὰ πνευματικὰ προσόντα καὶ ἐκείνη τὴν πολιτικὴ πείρα ποὺ ἔδωσαν τόσο γόητρο καὶ κύρος στὸν χαρακτήρα τοῦ ἐκλιπόντα Κυβερνήτη. Δὲν θὰ ἦταν ὥστόσο καθόλου ἐφικτὸ νὰ ἀναζητήσουμε ἀνάμεσα στοὺς ὑποψήφιους γιὰ τὴν ἐξουσία στὴν Ἑλλάδα ἄλλο πρόσωπο ἔστω καὶ τόσο κατάλληλο ὅσο αὐτὸς γιὰ νὰ καταλάβει προσωρινὰ τὴν ἔδρα τοῦ Κυβερνήτη. . . » Πίστευε ὅτι μόνο ἓνας ξένος ἡγεμόνας θὰ μπορούσε ἴσως νὰ συσπειρώσει γύρω του προσωπικότητες ὄλων τῶν παρατάξεων ποὺ δὲν ἀνέχονταν νὰ τοὺς κυβερνήσει ὁμόφιλός τους²³.

Μὲ ἀφετηρία αὐτὲς τὶς σκέψεις καὶ μὲ ἄρκετὸ καιρὸ στὴ διάθεσή του, συνεργάστηκε μὲ τοὺς ἀντιπρόσβεις στὴ σύνταξη ἑνὸς ὑπομνήματος ποὺ ἀπῆλθον στὸν Αὐγουστίνου στίς 28 Δεκεμβρίου. Κατέληγε σ’ αὐτὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ συγκληθεῖ μία μοναδικὴ Ἐθνοσυνέλευση, ὅτι ἡ Κυβέρνηση τοῦ Ναυπλίου ἔπρεπε νὰ βρεῖ τὸν τρόπο νὰ ἐπαναφέρει στοὺς κόλπους μιᾶς ἐνιαίας διοίκησης τὴ Μάνη, τὴν Ὑδρα καὶ τοὺς Ρουμελιῶτες ὀπλαρχηγούς καὶ ὅτι, σὲ συνεννόηση μὲ τοὺς ἀντιπρόσβεις, ἔπρεπε νὰ ἀντικαταστήσει τὰ πρόσωπα ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν πυρῆνα τῆς Κυβέρνησης μὲ πρόσωπα γενικῆς ἀποδοχῆς²⁴. Ἀνταποκρινόμενος κατ’ ἀρχὴν καὶ μὲ ἐπιφυλάξεις, ὁ Αὐγουστίνος ὄρισε ἐπιτροπὴ τῆς Γερουσίας ποὺ ἄρχισε ἀμέσως διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς ἀντιπρόσβεις²⁵. Ἔστειλε ἐξ ἄλλου προτάσεις γι’ ἀπ’ εὐθείας διαπραγματεύσεις στοὺς Ρουμελιῶτες. Ὅσο γιὰ τὴν Ὑδρα, ἐκεῖ προτίμησε νὰ χρησιμοποιοῦσε τὴ μεσολάβηση τοῦ Canning καὶ νὰ μὴ δεχτεῖ διαπραγματευτὲς ἀπὸ τὸ ἀποκλεισμένο νησί.

Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τῆς Ὑδρας ἐπιδίωξαν καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν ἐγγύηση

23. Canning πρὸς Palmerston, ἀρ. 3, Ναύπλιο, 26 Δεκ. 1831, FO 78/201.

24. Ὑπόμνημα τοῦ Canning πρὸς Α. Καποδίστρια, 28 Δεκ. 1831, *Blue Book* ἀρ. 7, σ. 55. Μετὰ ἀπὸ τὴν ἐκούσια ἀποχώρηση τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὴ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ τὴ ρήξη τοῦ Κωλέττη μὲ τὸν Αὐγουστίνου, ὁ πυρῆνας τῆς διοίκησης ἀπαρτιζόταν ἀπὸ τὸν Αὐγουστίνου καὶ τὸν ὑπουργὸ Δικαίου Μ. Σικελιανό, τὸν Α. Μουστοξύδη καὶ τὸν Α. Μεταξᾶ — καὶ τοὺς τρεῖς Ἑπανήσιους —, ἀπὸ τὸν διοικητὴ τοῦ ποροβολικοῦ Rayko καὶ τὸν διοικητὴ τοῦ ἱππικοῦ Καλλέργη — ρωσικῆς προέλευσης αὐτοῦς —, ἀπὸ τὸν πορτογάλλο φρούραρχο τοῦ Ναυπλίου Almeida, τὸν ὑπουργὸ Στρατιωτικῶν Π. Ρόδιο ἀπὸ τὴ Ρόδο καὶ τὸν ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν καὶ Ναυτικῶν Γ. Γλαράκη ἀπὸ τὴ Χίο, ἀποκλειστικά δηλαδὴ ἀπὸ ξένους καὶ ἐτερόχθονες. Αὐτόχθονες πολιτικοὶ κατεῖχαν δευτερεύουσας σημασίας θέσεις στὴν κυβέρνηση· βλ. Dawkins πρὸς Palmerston, ἀρ. 3, Ναύπλιο, 20 Ἰαν. 1832, FO 32/28.

25. Α. Καποδίστριας πρὸς Canning, Ναύπλιο, 16/28 Δεκ. 1831, FO 352/24B (4)· καὶ ὑπόμνημα Α. Καποδίστρια, Δεκ. 1831, FO 78/209.

τῆς παρουσίας τοῦ Canning κάποιο διακανονισμό. Ἄλλα ἀπὸ ὅλους ποὺ ἔστειλαν ἐκκλήσεις στὸν Canning, τὸν Ζαΐμη δηλαδή, τὸν Μαυροκορδάτο, τὸν Ζωγράφο καὶ τὸν Τρικούπη, μόνο ὁ τελευταῖος κατόρθωσε νὰ φτάσει μέχρι τὸ Ναῦπλιο, χωρὶς ὅμως νὰ καταφέρει νὰ δεῖ κανέναν²⁶. Σὲ ὅλους αὐτοὺς ὁ Canning συνέστησε μετριοπάθεια καὶ συμβιβαστικὸ πνεῦμα καὶ πρότεινε μιὰ προσωρινὴ διευθέτηση μὲ ἐγγυήσεις βασισμένες «λιγότερο στὴν πρόωρη ἀνάπτυξη τῶν συνταγματικῶν νόμων καὶ περισσότερο σὲ ἕνα ἀνεκτὸ συνδυασμὸ προσώπων καὶ διοικητικῶν μέτρων»²⁷. Ἡ ὑδραϊκὴ ἀντιπολίτευση, παρόλο ποὺ καμιά στιγμὴ δὲν ἦρθε σὲ ἀνοικτὴ ρήξη μὲ τὸ Ναῦπλιο, ἀπέκρουσε τὶς μερικὲς αὐτὲς ἀλλαγὲς καὶ ζήτησε καθολικὴ ἀλλαγὴ τῶν κυβερνῶντων προσώπων — μὲ ἄλλα λόγια τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Λόγου-στίνου²⁸. Ὁ Τρικούπης ἐπέστρεψε στὴν Ὑδρα ἄπρακτος ἀφοῦ ἔμεινε ἐλάχιστες ὥρες στὸ Ναῦπλιο²⁹ καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἔφυγε ξαφνικὰ ἀπ' τὴν Ὑδρα γιὰ τὴν Περαχώρα μὲ ἀδηλοὺς σκοποὺς. Στὸν Canning ἔγραψε διημέρησεν τὴν Ὑδρα μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ πείσει τοὺς Ρουμελιῶτες νὰ δεχτοῦν ἕνα διακανονισμό, ἂν τὸ Ναῦπλιο ἦταν ἐπίσης διατεθειμένο νὰ κάνει τὸ ἴδιο. Ἄλλα στὸν Κωλέττη ἐμφανίστηκε ὡς ἐρχόμενος ἐκ μέρους τῶν Ὑδραίων γιὰ νὰ τροφοδοτήσῃ τὸν ἀγῶνα του³⁰.

Ὁ Κωλέττης, ὑποστηριζόμενος ἀπὸ τοὺς ταπεινωμένους καὶ ἐκδικητικοὺς Ρουμελιῶτες ὀπλαρχηγούς, τήρησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πολὺ πιὸ ἀδιάλλακτὴ στάση ἀπὸ ὅτι ἡ Ὑδρα καὶ ἐπιδίωξε τὴν ἐνοποίηση τῆς ἀντιπολίτευσης σὲ κοινὸ μέτωπο. Ἦδη πρὶν ἀπὸ τὴ σύρραξη τοῦ Ἄργου εἶχε ἐπιζητήσει συνεννόηση μὲ τὴν ἀντιπολίτευση τῆς Ὑδρας καὶ εἶχε παρακαλέσει τὸν Μαυροκορδάτο νὰ χρηματοδοτήσῃ τὴ μετάβαση τῆς δικῆς του ὀμάδας πληρεξουσίων στὴν Κόρινθο. Μόλις ἔφτασε στὴν Κόρινθο στίς 25 Δεκεμβρίου, προσκάλεσε τοὺς πληρεξούσιους τῆς Ὑδρας νὰ ταχθοῦν στίς γραμμὲς του³¹. Καὶ στὴν Περαχώρα συγκρότησε τριμελὴ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ

26. Ζαΐμη πρὸς Canning, Ὑδρα, 17/29 Δεκ. 1831· Μαυροκορδάτος πρὸς Canning, Ὑδρα, χ.χ· Ζωγράφος πρὸς Canning, Ὑδρα, 19/31 Δεκ. 1831· καὶ Τρικούπης πρὸς Canning, Ὑδρα, 17/29 Δεκ. 1831· ὅλα στὸ FO 352/24B (4).

27. Canning πρὸς Ζωγράφο, Ναῦπλιο, 6 Ἰαν. 1832· καὶ Canning πρὸς Ζαΐμη, Ναῦπλιο, 7 Ἰαν. 1832· καὶ τὰ δύο στὸ FO 352/24B (4).

28. Ζωγράφος πρὸς Canning, Ὑδρα, 9 Ἰαν. 1832, FO 352/24B (4).

29. Rouen πρὸς Sébastiani, ἀρ. 1, Ναῦπλιο, 10 Ἰαν. 1832, CP Grèce 13· καὶ Dawkins πρὸς Palmerston, ἀρ. 3, Ναῦπλιο, 20 Ἰαν. 1832, FO 32/28.

30. Μαυροκορδάτος πρὸς Canning, Πειραιάς, 3/15 Ἰαν. 1832, FO 352/24B (4)· καὶ Μαυροκορδάτος πρὸς Κουντουριώτες, Μέγαρο, 13/25 Ἰαν. 1832, Ἀρχεῖο Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, τ. Γ', ἐπιμ. ἐκδ. Κ. Διαμαντῆς, Ἀθήνα 1969, ἀρ. 472.

31. Μαγγίνας πρὸς Μαυροκορδάτο, Ἄργος, 5/17 Δεκ. 1831, ἀρ. 005, 003, φάκ. 17 (1830-1831), Ἀρχεῖο Μαυροκορδάτου, ΓΑΚ· Μαγγίνας πρὸς Μαυροκορδάτο, Ἄργος, 7/19 Δεκ. 1831, ἀρ. 005, 019, στὸ ἴδιο· καὶ Νοταρᾶς πρὸς προκρίτους Ὑδρας, Κόρινθος,

ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς Γ. Κουντουριώτη καὶ Α. Ζαΐμη. Ἐπειδὴ ὁμοῦ αὐτοὶ δὲν μπόρεσαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ὑδρα, ἐπικαλούμενοι τὴ σφοδρὴ κακοκαιρία καὶ τὸν ἀποκλεισμό τοῦ κυβερνητικοῦ στόλου, ὁ Κωλέττης ἔμεινε μόνος ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ λοιπὸν ἐπιδίωξε ἀναμέτρηση μὲ τὸ Ναύπλιο. Ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ πολιτικοὶ διαξιφισμοὶ ἀφοροῦσαν ἔτσι κι' ἄλλιῶς ἕνα προσωρινὸ καθεστῶς, ἔθεσε σὰν προμετωπίδα τοῦ ἀγώνα του τὸ συνταγματικὸ αἴτημα καὶ τὴ νομιμοποίηση τῆς ἐξουσίας καὶ κατάγγειλε τὸν Αὐγουστίνου γιὰ ἀπολυταρχισμό καὶ γιὰ σφετερισμὸ τῆς ἀρχῆς. Ἐστειλε βέβαια ἀπὸ τὴν Περαχώρα ἕνα εἶδος ἔκκλησης πρὸς τὸν Canning, ἀλλὰ τὸ κείμενο αὐτὸ ἔμοιαζε περισσότερο μὲ κατηγορητήριον κατὰ τοῦ Αὐγουστίνου παρὰ μὲ αἴτηση γιὰ μεσολάβηση καὶ φυσικὰ δὲν μποροῦσε νὰ ἀποτελέσει τὴ βάση γιὰ συμφιλίωση³². Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, καὶ ἡ Ε' Ἐθνοσυνέλευση, πού μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Ἄργους συνέχισε τὶς ἐργασίες της στὸ Ναύπλιο, κατάγγειλε ὡς προδότες τὸν Κωλέττη καὶ τοὺς σημαντικότερους συνεργάτες του³³.

Μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Γερουσίας τοῦ Αὐγουστίνου οἱ ἀντιπρόσβει εἶχαν τρεῖς ἐξ ἴσου ἄκαρπες συναντήσεις, ὅσο διάστημα παρέμεινε ὁ Canning στὸ Ναύπλιο. Ἡ τελευταία ἀπὸ αὐτὲς ἔληξε μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ κληθοῦν οἱ Ὑδραῖοι καὶ οἱ Ρουμελιῶτες νὰ στείλουν ἐκπροσώπους στὸ Ναύπλιο γιὰ διαπραγματεύσεις μόνο πάνω σὲ δύο ἀπὸ τὰ ἐπίμαχα ζητήματα : τὴν ἐπιστροφή στὶς ἐστίες τους τῶν ἀντιπολιτευόμενων πού εἶχαν καταφύγει στὴν Ὑδρα καὶ τὴν εἴσοδο τῶν Ρουμελιωτῶν πληρεξουσίων στὴν Ἐθνοσυνέλευση³⁴. Ἦταν ἐμφανὲς καὶ στὸν ἴδιο τὸν Canning ὅτι ὑπῆρχε ἀνελικρινεῖα καὶ καχυποψία καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρῆς³⁵.

Ὁ Κωλέττης σταθεροποιοῦσε τὴν κατοχὴ του στὴ Ρούμελη ἐξουδετερώνοντας τὰ ἐκεῖ κυβερνητικὰ στρατεύματα καὶ ἐτοιμαζόταν ἀπροκάλυπτα γιὰ ἀναμέτρηση. Πρὶν ἀκόμα φύγει ὁ Canning, διόρισε τὸν Μιαούλη ναύαρχο μὲ ἐντολὴ νὰ κινήσει τὸ στόλο καὶ ζήτησε ἀπὸ τὴν Ὑδρα νὰ χρηματοδοτήσει τὴν ἐξοδὸ του³⁶. Παρὰ τὶς ἀξεπέραστες οἰκονομικὲς του δυσχέρειες δήλωσε στὶς 15 Ἰανουαρίου ὅτι ἐτοίμαζε εἰσβολὴ στὴν Πελοπόννησο γιὰ νὰ ἀνατρέψει τὸν Αὐγουστίνου³⁷. Βέβαια ὁ Κωλέττης στήριζε

13/25 Δεκ. 1831, Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας 1778-1832, ἐπιμ. ἐκδ. Α. Λιγνός, τ. ΙΕ', Πειραιᾶς 1931, σ. 497-498.

32. Νοταρᾶς πρὸς Canning, Περαχώρα, 20/1 Ἰαν. 1832, FO 352/24B (4).

33. Ψήφισμα τῆς Ε' Ἐθνοσυνέλευσης, Ναύπλιο, 10/22 Ἰαν. 1832, CP Grèce 13.

34. Dawkins πρὸς Canning, Ναύπλιο, 12 Ἰαν. 1832, FO 352/25B (3).

35. Σημείωμα τοῦ Canning, Ναύπλιο, 10 Ἰαν. 1832, FO 352/24B (5).

36. Κωλέττης πρὸς προκρίτους Ὑδρας, Μέγαρο, 25/6 Ἰαν. 1832, Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας, τ. ΙΕ', σ. 494-495.

37. Ἐπιστολὴ τοῦ Κωλέττη 3/15 Ἰαν. 1832, CP Grèce 13.

τις ἐλπίδες του στὴν οἰκονομικὴ συνδρομὴ τῶν Κουντουριωτῶν, στὸ κύρο; ποὺ θὰ τοῦ προσέδιδε ἢ παρουσία τοῦ Γ. Κουντουριώτη στὴν κυβερνήση του καὶ τέλος στὴν κινητοποίηση τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου. Ἀλλὰ ἡ ἀντιπολίτευση τῆς Ὑδρας, παρόλο ποὺ τοῦ δήλωσε πλήρη συμπαράσταση καὶ παρόλο ποὺ ὁ Μαυροκορδάτος ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες εἶχε πάει στὴ Ρούμελη μὲ χρήματα καὶ ἐφόδια³⁸, φάνηκε σὲ γενικὲς γραμμὲς διστακτικὴ. Ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Τρικούπης φάνηκαν νὰ προτιμοῦν μιὰ συνεννόηση μὲ τὸν Αὐγουστῖνο παρὰ μὲ τὸν Κωλέττη³⁹. Τέλος, ὁ Γ. Κουντουριώτης, ἂν καὶ παρέμεινε ἀκλόνητος στὴν ἀντιπολίτευση, ἐνίσχυσε ἐλάχιστα τὸ στρατὸ τῶν Μεγάρων μέσω Μαυροκορδάτου καὶ κώφευσε σκόπιμα στὶς ἐκκλήσεις τῶν Ρουμελιωτῶν νὰ μετᾶσχει στὴν κυβερνήση, νὰ στηρίξει οἰκονομικὰ τὴν εἰσβολὴ στὴν Πελοπόννησο, πράξη στὴν ὁποία ἀντιτάχθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, καὶ νὰ χρηματοδοτήσῃ τὸν ὑδραϊκὸ στόλο⁴⁰.

Χωρὶς τὴ συνδρομὴ τῆς ἀντιπολίτευσης τῆς Ὑδρας, ἡ παράταξη τῆς Περαιχώρας βρέθηκε σὲ δεινὴ θέση. Ὁχι μόνον ματαιωνόταν ἡ ἐπιχείρηση κατὰ τοῦ Ναυπλίου γιατί δὲν ὑπῆρχαν χρήματα γιὰ μιὰ γενικὴ ἐπίθεση, ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς τῆς ὀλόκληρος, τὸ μόνον τῆς στήριγμα — πεινασμένοι καὶ ταπεινωμένοι Ρουμελιῶτες τοὺς ὁποίους ὁ Κωλέττης προσπαθοῦσε νὰ συγκρατήσῃ ὑποσχόμενος τὴν πληρωμὴ τῶν καθυστερούμενων μισθῶν τους ἀπὸ τὸ Δημόσιο Ταμεῖο τοῦ Ναυπλίου — κινδύνευε νὰ διαλυθεῖ. Ἡ πικρία του δὲν γνώριζε ὄρια⁴¹.

Ἡ κυβερνητικὴ παράταξη, παρόλο ποὺ ἐμοιαζε ὁμοιογενέστερη, παρουσίαζε καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὀρισμένα ρήγματα ποὺ πλήθυναν μὲ τὸν καιρὸ. Χρόνιο πρόβλημα ἦταν βέβαια ἡ ἔλλειψη πόρων. Ὅσο μάλιστα

38. Μαυροκορδάτος πρὸς Κουντουριώτες, Μέγαρα, 13/25 Ἰαν. 1832, *Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου*, τ. Γ', ἀρ. 472.

39. Α. Κοντόσταυλος πρὸς Μαυροκορδάτο, Ὑδρα, 7/19 Φεβ. 1832, ἀρ. 005, 042, φάκ. 18 (1832), Ἀρχεῖο Μαυροκορδάτου, ΓΑΚ· Ζαΐμης πρὸς πληρεξούσιους τῆς Πελοποννήσου στὰ Μέγαρα, Ὑδρα, 24/5 Μαρτ. 1832, *Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου*, τ. Γ', ἀρ. 490· βλ. καὶ Γ. Κολοκοτρώνης, *Ἀπομνημονεύματα (Χειρόγραφο Δεύτερον 1821-1862)*, ἐπιμ. ἔκδ. Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, Ἀθήνα 1961, σ. 68.

40. Γ. Λεβέντης πρὸς Μαυροκορδάτο, Ὑδρα, 10/22 Φεβ. 1832, ἀρ. 005, 043, φάκ. 18 (1832), Ἀρχεῖο Μαυροκορδάτου, ΓΑΚ· Λ. καὶ Γ. Κουντουριώτης πρὸς Μαυροκορδάτο, Ὑδρα, 14/26 Φεβ. 1832, ἀρ. 005, 044, στὸ ἴδιο· καὶ Γ. Κουντουριώτης πρὸς Thiersch, Ὑδρα, 18/30 Μαρτ. 1832, *Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου*, τ. Γ', ἀρ. 502.

41. Παλαμῆδης πρὸς Κουντουριώτες, Ναῦπλιο, 18/1 Μαρτ. 1832, ἀρ. 483· Κ. Μπότσαρης, Τ. Τζιόγκας καὶ Α. Ἰσκού πρὸς Γ. Κουντουριώτη, Ναύπακτος, 19/2 Μαρτ. 1832, ἀρ. 484· καὶ Κωλέττης πρὸς Κουντουριώτες, Περαιχώρα, 24/7 Μαρτ. 1832, ἀρ. 491· ὅλα στὸ *Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου*, τ. Γ'. Ἡ Μάνη τέλος, τὴν ὁποία δὲν μποροῦμε νὰ ἀγνοήσουμε μιλλάντας γιὰ ἀντιπολίτευση, διέθετε βέβαια ἀξιόμαχο καὶ συμπαγὴ στρατὸ, ἀλλὰ ἡ ἐμβελεῖα του περιοριζόταν σημαντικὰ ἀπὸ τὴν παντοδυναμία τῆς παράταξης τοῦ Κολοκοτρώνη στὴν Πελοπόννησο.

καθυστεροῦσε ἢ συμμαχικὴ ἀναγνώριση τῆς κυβέρνησης τοῦ Ναυπλίου, ὁ Αὐγουστίνος δὲν μποροῦσε νὰ ἐλπίζει καὶ σὲ συμμαχικὲς προκαταβολὲς ἔναντι τοῦ μελλοντικοῦ δανείου. Ἦδη ὅμως ἀπὸ νωρὶς ἄρχισαν καὶ οἱ ἀποσκιρτήσεις. Ὅρισμένοι πληρεξούσιοι τῆς Καποδιστριακῆς Ἐθνοσυνέλευσης πού προσπάθησαν νὰ ἀκολουθήσουν τοὺς Ρουμελιῶτες πρὸς τὴν Κόρινθο, συνελήφθησαν καὶ ὠδηγήθηκαν στὸ Ναύπλιο⁴². Πολλοὶ στρατιωτικοί, κυρίως ἄτακτοι δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὴν προνομιακὴ μεταχείριση τῶν τακτικῶν, ἀποσκίρτησαν καὶ προσχώρησαν στὸ στρατόπεδο τῶν Μεγάρων⁴³. Τέλος, μέσα στὴν ἴδια τὴν Ε' Ἐθνοσυνέλευση ἄρχισε περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου νὰ διαμορφώνεται μιὰ ἀντιπολίτευση, πού πρότεινε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ὀρισμένοι ὑπουργοὶ τοῦ Αὐγουστίνου καὶ νὰ ἐπιδιωχθεῖ κάποια προσέγγιση πρὸς τὸν Ζαΐμη καὶ τὴ μετριοπαθέστερη μερίδα τῆς ἀντιπολίτευσης⁴⁴. Ἀλλὰ ὁ Αὐγουστίνος εἶχε παραμείνει μόνος κυρίαρχος στὸ Ναύπλιο μετὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν Ρουμελιωτῶν καὶ εἶχε ἐμπιστοσύνη στὸ ἀκλόνητο τῆς θέσης του, βασιζόμενος στὴ στρατιωτικὴ δύναμη τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ στὴ ναυτικὴ ὑποστήριξη τοῦ Ricord.

Ὡς τὰ τέλη Φεβρουαρίου, παρὰ τὶς προθέσεις μιᾶς μερίδας τῆς ἀντιπολίτευσης γιὰ δράση, ὑπῆρχε μία γενικότερη διάθεση ἀναμονῆς : καὶ γιατί οἱ Ρουμελιῶτες δὲν εἶχαν ἀκόμα σταθεροποιήσει τὸν ἐλεγχό τους πάνω σ' ὅλοκληρὴ τὴν Ἀνατολικὴ Ρούμελη καὶ δὲν μποροῦσαν ἐπομένως ἀκίνοδυνα νὰ τῆς στρέψουν τὰ νῶτα γιὰ νὰ εἰσβάλουν στὴν Πελοπόννησο, ἀλλὰ καὶ γιατί οἱ διεθνεῖς προοπτικὲς ἦταν ἄρκετὰ συγκεχυμένες. Δὲν εἶχε φτάσει ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα καμιά εἶδηση σχετικὰ μὲ τὶς προθέσεις τῶν Δυνάμεων νὰ λύσουν ὀριστικὰ τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα. Ἀντίθετα, ὑπῆρχε γενικὴ ἀνησυχία μήπως οἱ περιπλοκὲς τῆς βελγικῆς κρίσης — ἡ ἄρνηση συγκεκριμένα τῆς Ρωσίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσίας νὰ ἀναγνωρίσουν τὴ συνθήκη τῆς 15ης Νοεμβρίου 1831 πού καθόριζε τὰ σύνορα τοῦ Βελγίου — ὠδηγοῦσαν τὴν Τριπλῆ Συμμαχία σὲ διάλυση πρὶν κἂν ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ἑλληνα ἡγεμόνα. Ἐντρομοὶ Κυβερνητικοὶ καὶ Συνταγματικοὶ ἀπηθύβαν ἐκκλήσεις πρὸς τὶς Δυνάμεις⁴⁵.

Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα ὅταν ἔφτασε στὸ Ναύπλιο τὸ πρωτόκολλο τῆς 7ης Ἰανουαρίου. Οἱ ἀλυσιδωτὲς ἀντιδράσεις πού προκάλεσε ὠδήγησαν τελικὰ στὴν πτώση τοῦ Αὐγουστίνου. Ὁ Rückmann βέβαια ἀποδέχτηκε τὶς ὁδηγίες γιὰ ἀναγνώριση τοῦ προσωρινοῦ καθεστώτος σὰν καλὸ οἰωνό. Ὁ Dawkins δοκίμασε δυσάρεστη ἐκπληξη, ἀλλὰ ἀποδέχτηκε τὶς ὁδηγίες

42. Βλ. παρατηρήσεις τοῦ Dawkins στὸ ὑπόμνημα τοῦ Ἀ. Καποδίστρια πρὸς τὸν Canning, Ναύπλιο, Ἰαν. 1832, FO 352/24B (4).

43. Βλ. Γ. Κολοκοτρώνης, ὁ.π., σ. 68-69.

44. Dawkins πρὸς Canning, Ναύπλιο, 16 Φεβ. 1832, FO 352/25B (3).

45. Rouen πρὸς Sébastiani, ἀρ. 6, Ναύπλιο, 24 Φεβ. 1832, CP. Grèce 13.

του, παρόλο που ήδη από τα μέσα του μήνα είχε διαπιστώσει ότι η κυβέρνηση του Ναυπλίου βρισκόταν στα πρόθυρα της κατάρρευσης. «Νά δοῦμε τώρα, ἔγραψε, ἀλλὰ μόνο στον Canning, τι μέτρα θά μᾶς ὑπαγορεύσουν ὁ ναύαρχος Ricord καὶ ὁ κόμης Αὐγουστίνος». Ἀλλὰ ὁ Rouen δυσκολεύτηκε περισσότερο νὰ εὐθυγραμμιστεῖ. Ἀρνήθηκε στὴν ἀρχὴ νὰ ἀναγνωρίσει ὡς νόμιμη τὴν κυβέρνησις τοῦ Αὐγουστίνου. Καὶ κάμφθηκε μόνο ὅταν οἱ δύο συνάδελφοί του ἐπέμειναν ὅτι οἱ ὀδηγίες τους ἦταν κατηγορηματικὲς : νὰ ὑποστηρίξουν τὴν κυβέρνησις τοῦ Ναυπλίου ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦταν ἡ σύνθεσί της. Πρόσθεσαν μάλιστα, ἴσως παραφράζοντας τὸ ἀγγλικὸ «ἡ κατοχὴ εἶναι τὰ ἑννέα δέκατα τοῦ νόμου», ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων πλησιέστερα στὴ νομιμότητα βρισκόταν αὐτὴ πού κατεῖχε τὸ Ναύπλιο⁴⁶. Τελικὰ οἱ τρεῖς ἀντιπρέσβεις ἀνακοίνωσαν τὸ πρωτόκολλο στὸν Αὐγουστίνου στίς 28 Φεβρουαρίου. Ὁ Αὐγουστίνος, πού πρὶν ἀπὸ λίγο εἶχε φανεῖ νὰ δέχεται τὴν ἄποψη τῶν μετριοπαθῶν γιὰ περιορισμένες ὑποχωρήσεις πρὸς τοὺς Συνταγματικούς, ἀντλήσε μεγάλο ἠθικὸ κύρος ἀπὸ τὴ συμμαχικὴ ἀναγνώριση. Οἱ ὀπαδοὶ του διέδιδαν ὅτι ἡ ἀναγνώριση ὑπῆρξε προῖον τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς. Καὶ παρὰ τίς συστάσεις τῶν ἀντιπρέσβων νὰ υἱοθετηθεῖ μέτρα πού θά διευκόλυναν τὴ συμφιλίωση, αὐτὸς διέκοψε κάθε διάλογο μὲ τὴ μετριοπαθὴ πτέρυγα τῆς ἀντιπολίτευσης. Ζήτησε ἀπὸ τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς διοικητὲς τῶν συμμαχικῶν στόλων νὰ προβοῦν σὲ ἐπίσημη κατηγορηματικὴ δήλωσις ἀναγνώρισης τῆς κυβερνήσεως του καὶ νὰ ὑποστηρίξουν αὐτὴ τὴ δήλωσις μὲ μιὰ ναυτικὴ ἐπίδειξις μπροστὰ ἀπὸ τὴν Ὑδρα καὶ ἀπὸ τὰ Μέγαρα. Οἱ ἀντιπρέσβεις συμφώνησαν ἀνεπιφύλακτα, ἀφοῦ ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Αὐγουστίνου ρητὴ διαβεβαίωσις ὅτι θά χορηγοῦσε πλήρη ἀμνηστία στοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους⁴⁷.

Ἀλλὰ ἡ νίκη τοῦ Αὐγουστίνου ἦταν ὑβρεῖα. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐξοργίστηκε μὲ τὴ δήλωσις τῶν ἀντιπρέσβων καὶ τῶν ναυτικῶν διοικητῶν. Ἰσχυρίστηκε ὅτι οἱ ἀντιπρέσβεις παρανόησαν τὸ πνεῦμα τοῦ πρωτοκόλλου, πού ἀναγνώριζε ὡς κυβέρνησις τὸ προῖον μιᾶς ἐνιαίας καὶ νόμιμης Ἐθνοσυνέλευσις καὶ ὅτι κακῶς ἀναγνώρισαν τὴν παράνομη κυβέρνησις τοῦ σφετεριστῆ Αὐγουστίνου. Πρῶτα - πρῶτα ἀντέδρασαν οἱ πρόκριτοι. Κατάγγειλαν τὴν ἀναγνωριζόμενη κυβέρνησις ὡς παράνομη καὶ ζήτησαν τὴ συμμαχικὴ συνδρομὴ γιὰ τὴ σύγκλησις ἐνιαίας ἀντιπροσωπευτικῆς Ἐθνοσυνέ-

46. Dawkins πρὸς Palmerston, ἀρ. 8, Ναύπλιο, 17 Φεβ. 1832, FO 32/29· Dawkins πρὸς Canning, Ναύπλιο, 25 Φεβ. 1832, FO 352/25B (3)· Dawkins πρὸς Palmerston, ἀρ. 16, Ναύπλιο, 21 Μαρτ. 1832, FO 32/29· καὶ Rouen πρὸς Périer, ἀρ. 8, Ναύπλιο, 2 Μαρτ. 1832, CP Grèce 14.

47. Dawkins πρὸς Palmerston, ἀρ. 16, Ναύπλιο, 21 Μαρτ. 1832, FO 32/29· Rouen πρὸς Périer, ἀρ. 8, Ναύπλιο, 2 Μαρτ. 1832· καὶ Rouen πρὸς Périer, ἀρ. 9, Ναύπλιο, 10 Μαρτ. 1832· καὶ τὰ δύο στὸ CP Grèce 14.

λευσης. Αὐτῆς τῆς Ἐθνοσυνέλευσης τὸν καρπὸ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίσουν οἱ ἀντιπρόσβειες ὡς νόμιμη κυβέρνησις⁴⁸.

Παρὰ τὴν καταγγελία αὐτή, ὁ κατηγορηματικὸς τόνος τῆς συμμαχικῆς δήλωσης καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἀπειλὴ γιὰ λήψη μέτρων θορόβησαν τοὺς μετριοπαθέστερους. Ἐντρομος ὁ Τρικούπης ἀποφάσισε νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὴν ἀμνηστία γιὰ νὰ ἀπεμπλακεῖ ἀπὸ τὴν ἐπικείμενη συμφορὰ καὶ συνέστησε καὶ στὸν Μαυροκορδάτο νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν ἐπιρροή του γιὰ τὴ ματαίωση τῆς σχεδιαζόμενης εἰσβολῆς στὴν Πελοπόννησο : «τὸ βέβαιον ἦναι, τοῦ ἔγραψε, ὅτι μέσα χρηματικά δὲν ἔχετε, καὶ οὔτε σὰς στέλλονται, ἐπομένως ὁ πόλεμος ἐξ ἀνάγκης θὰ καταντήσῃ ληστρικός. Ὅπου λείπει μισθὸς λείπει καὶ πειθαρχία, ὅθεν λείπει τροφὴ νομιμοποιεῖται ἡ ἀρπαγὴ, ὅπου ἦναι πάθη ἔπονται σφαγαὶ καὶ πυρκαϊαί· αὐτὰ ἦναι ἀνθρώπινα καὶ ἄλλως πως δὲν γίνονται. Ἦναι τῆς τιμῆς σου, σὺ νὰ γενεῖς συμμέτοχος, νὰ γενεῖς ὑπεύθυνος; Τὸ μόλυσμα τοῦτο ἦναι ἀνεξάλειπτον. Οὔτε ἀμνηστία δὲν τὸ θεραπεύει, οὔτε ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τὸ ἀπαλύνει. Δὲν ἀποδίδονται τὰ κακὰ εἰς τοὺς μικροὺς ὅπου τὰ κάμνουν, ἀλλ’ εἰς τοὺς μεγάλους οἱ ὅποιοι ἢ ὀδηγοῦν ἢ ἐμψυχώνουν μὲ τὴν συνοδίαν τῶν τοὺς μικροὺς»⁴⁹.

Ἡ συνέλευσις ὥστόσο τῶν Ρουμελιωτῶν δήλωσε ὅτι μόνη νόμιμη κυβέρνησις ἦταν ἡ κυβέρνησις τῶν Μεγάρων καὶ ὅτι αὐτὴ ἔπρεπε νὰ τύχει τῆς συμμαχικῆς ἀναγνώρισης καὶ τῶν συμμαχικῶν προκαταβολῶν⁵⁰.

Ταυτόχρονα μὲ τὴ συμμαχικὴ ἀναγνώριση, εἶχε φαίνεται φτάσει στὴν Περαιχώρα ἡ περίεργη πληροφορία ὅτι μαζί μὲ τὸ πρωτόκολλο ὁ Rouen εἶχε λάβει καὶ χρηματικὴ βοήθεια γιὰ λογαριασμὸ τῆς κυβέρνησις⁵¹.

48. Ὑπόμνημα προκρίτων τῆς Ὑδρας πρὸς τοὺς ἀντιπρόσβειες, Ὑδρα, 6 Μαρτ. 1832, CP Grèce 14 καὶ FO 32/29.

49. Τρικούπης πρὸς Μαυροκορδάτο, Ὑδρα, 1/13 Μαρτ. 1832, ἀρ. 005, 051, φάκ. 18 (1832), Ἀρχεῖο Μαυροκορδάτου, ΓΑΚ.

50. Νοταρᾶς πρὸς τοὺς ἀντιπρόσβειες, Μέγαρο, 1/13 Μαρτ. 1832, CP Grèce 14 καὶ FO 32/29.

51. Ζωγράφος πρὸς Κουντουριώτες, Περαιχώρα, 23/6 Μαρτ. 1832, Ἀρχεῖο Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, τ. Γ', ἀρ. 489. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι τὴν εἰδησιὴ αὐτὴ τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ Dawkins στὸν Canning, Ναύπλιο, 25 Φεβ. 1832, FO 352/25B (3) : «Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις στηρίζει τὸ πρωτόκολλο μὲ ἓνα δῶρο 100.000 φράγκων στὸν κόμη Αὔγουστινο». Οἱ ἐνδείξεις ὥστόσο ποὺ παραθέτω, μὲ κάθε λογικὴ ἐπιφύλαξη, συγκλίνουν μάλλον στὴν ἀποψη ὅτι ἡ πληροφορία τοῦ Κωλέττη ἦταν ἐσφαλμένη : 1. Τὸ πρωτόκολλο τῆς 7ης Ἰανουαρίου ἔδινε πραγματικὰ τὴ δυνατότητα σὲ καθεμιά ἀπὸ τὶς συμμαχικὰ κυβερνήσεις νὰ προκαταβάλει χωριστὰ στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἓνα τμήμα ἔναντι τοῦ δικοῦ της μεριδίου τοῦ δανείου, γνωστοποιώντας ἄπλως τὴν ἀπόφασί της στὴ Διάσκεψη (βλ. *Blue Book* ἀρ. 7, σ. 49-50). 2. Στὴν περίπτωσι τῆς Ἀγγλίας, κάποιες προσπάθειες τοῦ Palmerston νὰ στείλει χρήματα στὴν Ἑλλάδα φαίνεται ὅτι προσέκρουσαν στὶς ἀντιδράσεις τοῦ Κοινοβουλίου· βλ. Palmerston πρὸς Canning, FO, 7 Μαρτ. 1832, FO 352/25B (2). 3. Ὁ Périer πάλι στὴ Γαλλία εἶχε καὶ αὐτὸς ἀποφασίσει κατὰ τὰ φαινόμενα

Τώρα πλέον ὁ Κωλέττης εἶχε ἓνα ἐπὶ πλέον κίνητρο γιὰ νὰ ἐπισπεύσει τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας. «Ἄν οἱ ἀντιπρόσβει ἀνεγνώρισαν διὰ πολιτικὴν τὸν Αὐγουστίνον, ἔγραφε στοὺς Κουντουριώτες, ἔχω πληροφορίας θετικὰς ὅτι οἱ δύο αὐτῶν ἐπιθυμοῦν νὰ εἰσβάλωμεν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ εὐρωσιν ἀφορμὴν νὰ ἀναγνωρίσωσι δικαιωματικῶς τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν καὶ εἰς δέκα καὶ δεκαπέντε καὶ εἴκοσι ἡμέρας ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν χρήματα δὲν θέλει δώσουν εἰς τὸν Αὐγουστίνον. Ἄν εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ὁμως δὲν γίνῃ ἡ εἰσβολή μας εἰς τὴν Πελοπόννησον, τότε καὶ τὰ χρήματα θέλει τοῦ δώσουν καὶ ἄλλους τρόπους θέλει μεταχειρισθῶν διὰ νὰ μᾶς βιάσουν νὰ παύσωμεν τὰς ἐχθροπραξίας, καὶ ἰδοὺ ὁ θρίαμβος τοῦ τυράννου, καὶ ἰδοὺ ἡ πῦσις τῆς πατρίδος, καὶ ἰδοὺ ὁ πολιτικὸς μας θάνατος»⁵².

Μέσα στὸν ἀναβρασμὸ αὐτό, ἔφτασε στὴν Ἑλλάδα ἡ πολυπύθητη εἶδηση τῆς ὀριστικῆς ἐκλογῆς τοῦ Ὅθωνα, δευτερότοκου γιοῦ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, στὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδας. Οἱ ἀντιπρόσβει, πού γνῶριζαν ὅτι ὁ Κωλέττης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἔπνεαν μένεα ἐναντίον τους γιὰ τὴν πρόσφατη δῆλωσή τους, ἔσπευσαν νὰ κοινοποιήσουν τὴν ἐκλογὴ, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ κατόρθωναν νὰ καταστείλουν τὴν ὀργή τους καὶ νὰ ματαιώσουν τὰ ἐπικίνδυνά τους σχέδια⁵³. Στὸ σημεῖο αὐτό, τὸν ρόλο τοῦ συμφιλιωτῆ ἀνέλαβε ὁ Frederick Thiersch, καθηγητῆς καὶ σύμβουλος τοῦ βασιλιᾶ Λουδοβίκου, πού βρισκόταν στὴν Ἑλλάδα σὰν παρατηρητῆς ἤδη ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1831. Ἡ ἀντιπολίτευση τῆς Ὑδρας ἄρχισε νὰ κάμπτεται. Οἱ Ὑδραῖοι ζήτησαν τὴ μεσολάβηση τοῦ Thiersch, ἐνῶ ὁ Τρι-

μενα νὰ στείλει στὸν Rouen γιὰ τὸν Αὐγουστίνον ἓνα ποσὸ 100.000 φράγκων, ἀλλὰ ἡ προκαταβολὴ αὐτὴ δὲν πραγματοποιήθηκε (βλ. σημείωμα μὲ μολύβι τοῦ Sébastiani στὸ περιθώριο ἐκθεσης τοῦ Rouen πρὸς Sébastiani, ἀρ. 15, Ναῦπλιο, 7 Μαΐου 1832, CP Grèce 14). 4. Ὁ ἴδιος ὁ Dawkins διορθώνει ἴσως τὴν ἐσφαλμένη πληροφορία του στὴν ὀλοκληρωμένη ἐκθεση πού στέλνει ἀργότερα στὸν Palmerston (ἀρ. 17, Ναῦπλιο, 21 Μαρτ. 1832, FO 32/29), λέγοντας ὅτι ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ρωσικὴ κυβέρνηση ὑποσχέθηκαν τὴν μελλοντικὴ ἀποστολὴ περίπου 400.000 φράγκων, ἐνῶ δὲν τοῦ γράφει τίποτε γιὰ τὸ ὑποτιθέμενο δῶρο τῶν 100.000. 5. Φαίνεται ὅτι σὲ αὐτὴ τὴ φάση, μόνον ὁ Ricord ἔδωσε ἓνα ποσὸ ἀπὸ τὸ προσωπικὸ του ταμεῖο (στὸ ἴδιο). Γιὰ τὰ μονομερῆ ρωσικὰ δάνεια πρὸς τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, βλ. Χρήστος Κ. Λούκος, *ὁ.π.*, σ. 267. 6. Χαρακτηριστικὸ τέλος εἶναι ὅτι ἀπὸ τὸ 1833 πιά ὄταν, μετὰ τὴν ὀριστικὴ σύναψη τοῦ δανείου τῶν 60.000.000 φράγκων, οἱ κυβερνήσεις διεκδίκησαν τὴν ἐπιστροφὴ τῶν προκαταβολῶν τους, οἱ μόνες διεκδικήσεις τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης ἀφοροῦσαν τὴν ἐπίσημη γαλλικὴ βοήθεια ὕψους 500.000 φράγκων τοῦ 1830 καὶ μιὰ χορηγία τοῦ Eynard, πού στάλθηκε στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια μέσω τοῦ Rouen τὸν Μάρτιο τοῦ 1831. Σὲ τελευταία ἀνάλυση τὰ ἴδια τὰ γεγονότα ἀποδεικνύουν ὅτι, καὶ μετὰ τὴν κοινοποίηση τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 7ης Ἰανουαρίου, ὁ Αὐγουστίνος συνέχισε νὰ βρίσκεται στὸ ἴδιο οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο.

52. Κωλέττης πρὸς Κουντουριώτες, Περαιχώρα, 24/7 Μαρτ. 1832, *Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου*, τ. Γ', ἀρ. 491.

53. Dawkins πρὸς Canning, Ναῦπλιο, 14 Μαρτ. 1832, FO 352/25B (3)' καὶ Dawkins πρὸς Palmerston, ἀρ. 16, Ναῦπλιο, 21 Μαρτ. 1832, FO 32/29.

κούρης καὶ ὁ Ζαΐμης ἔκαναν χρῆση τῆς ἀμνηστίας — οἱ μόνοι ἐπιφανεῖς ποὺ τὴν ἐπιδίωξαν — καὶ ἐγκαταστάθηκαν ὁ πρῶτος στὸ Ἄργος καὶ ὁ δευτέρος στὸ Ναύπλιο⁵⁴. Οἱ Μανιάτες πάλι, οἱ ὁποῖοι ἐτοιμάζαν ἐκστρατεία γιὰ νὰ συνενωθοῦν μὲ τοὺς Συνταγματικούς, ἀνέστειλαν τὴν κινητοποίησή τους ὅταν, μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Thiersch, ἐπιτεύχθηκε ἡ ἀποφυλάκιση τῶν γέρων ἀδελφῶν Πετρόμπεη καὶ Ἰωάννη Μαυρομαχάλη⁵⁵.

Ἄνάμεσα στὸν Κωλέττη ὅμως καὶ στὸν Ἀγουστίνου ἡ σύγκρουση κορυφώθηκε γρήγορα. Οἱ φήμες καὶ οἱ μηχανογραφίες ὀργίασαν. Οἱ Καποδιστριακοὶ κατηγοροῦσαν τοὺς Συνταγματικούς ὅτι μηχανορραφοῦσαν γιὰ νὰ ἀναθέσουν τὴν ἀντιβασιλεία στὸν Thiersch. Καὶ οἱ Συνταγματικοὶ υποψιάζονταν ὅτι ὁ Ἀγουστίνος ἐπιδίωκε νὰ γίνεи ἐκεῖνος ἀντιβασιλεὺς γιὰ νὰ διατηρήσει τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία καὶ ὑπὸ τὸ μοναρχικὸ καθεστῶς⁵⁶. Ἡ ἀμοιβαία αὐτὴ καχυποψία, ἀλλὰ κυρίως τὸ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο τῆς κυβέρνησης τῆς Περαχώρας⁵⁷ πυροδότησαν τελικὰ, μετὰ ἀπὸ πολλὲς καθυστερήσεις, τὴν εἰσβολὴ τῶν Συνταγματικῶν στὴν Πελοπόννησο.

Καὶ ἐνῶ ὁ Κωλέττης κατάφερε νὰ συγκρατήσει τοὺς ὄπλαρχηγούς του μὲ τὶς μικρὲς συνεισφορὲς τῆς Ὑδρας καὶ κυρίως μὲ τὴν προοπτικὴ τῆς ἐξουσίας, ὁ Ἀγουστίνος παρὰ τὴ συμμαχικὴ ἀναγνώριση καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τοῦ Ricord παρέπαιε. Τὸ Δημόσιο Ταμεῖο ἦταν ἄδειο καὶ οἱ στρατιῶτες του ἀπλήρωτοι γιὰ πολλοὺς μῆνες. Ὅρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς — Χατζηχρήστος, Γενναῖος Κολοκοτρώνης γιὰ παράδειγμα — τάχθηκαν ἄλλοι φανερά καὶ ἄλλοι κρυφὰ κατὰ τοῦ Ἀγουστίνου.

Στις 25 Μαρτίου ὁ Ἀγουστίνος ζήτησε ἀπὸ τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς διοικητὲς τῶν στόλων κατηγορηματικότερα διαβήματα καὶ στρατιωτικὴ ἐπίδειξη γιὰ νὰ ἀποθαρρυνθοῦν οἱ ἐπίδοξοι εἰσβολεῖς. Θέλοντας καὶ μὴ οἱ ἀντιπρέσβεις, ἔχοντας ἀναγνωρίσει τὸν Ἀγουστίνου, ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τὸν ὑποστηρίξουν μέχρι τέλους. Ζήτησαν λοιπὸν ἀπὸ τὸν Guéhéneuc,

54. Dawkins πρὸς Canning, Ναύπλιο, 23 Μαρτ. 1832, FO 352/25B (3). Γ. Κουττουριώτης πρὸς Thiersch, Ὑδρα, 18/30 Μαρτ. 1832, Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, τ. Γ', ἀρ. 502. Βλ. καὶ Thiersch, ὁ.π., σ. 116.

55. Στὸ ἴδιο, σ. 117-118.

56. Στὸ ἴδιο, σ. 120-123· καὶ Ν. Σπηλιάδης, *Σχεδιάγραμμα Ἀπομνημονευμάτων*, ἐπιμ. ἐκδ. Κ. Διαμάντης, Βιβλιοθήκη Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους, ἀρ. 13, Ἀθήνα 1974, σ. 652-667.

57. Ἐπὶ τρεῖς μῆνες ὁ Κωλέττης συγκρατοῦσε τοὺς ὄπλαρχηγούς του ὑποσχόμενος ἀμοιβὴ ἀπὸ τὸ Δημόσιο Ταμεῖο τοῦ Ναυπλίου. Καὶ ἐπὶ τρεῖς μῆνες οἱ Ρουμελιῶτες τὸν πίεζαν νὰ ἐπισπεύσει τὴν εἰσβολὴ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὶς πληρωμὲς τους. Ὁ Ν. Δραγούμης (*Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις*, τ. Α', β' ἐκδ., Ἀθήνα 1974, σ. 202-203) θυμᾶται ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τεχνάσματα στὸ ὁποῖο κατέφυγε ὁ Κωλέττης γιὰ νὰ ἀμβλύνει τὴ δυσανεπεία τῶν ὄπλαρχηγῶν του. Τὸ Ἀρχεῖο Κουντουριωτῶν ἐξ ἄλλου εἶναι πλούσιο σὲ ἐπιστολὲς ποὺ μαρτυροῦν τὴν οἰκονομικὴ τους ἐξαθλίωση (βλ. π.χ. τ. Γ', ἀρ. 468, 477, 479, 493, 497 κ.ἄ.).

διοικητῆ τοῦ γαλλικοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος ποῦ στάθμειε στή Μεθώνη, νά στείλει ἕνα ἀπόσπασμα στήν Κόρινθο γιά τή φύλαξη τοῦ Ἴσθμοῦ. Ταυτόχρονα εἰδοποίησαν τοὺς Ρουμελιώτες ὅτι θά ἀντιτάσσονταν σέ μιὰ ἐνδεχόμενη εἰσβολή. Μὲ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Αὐγουστίνου οἱ ἀντιπρέσβεις εἶχαν χάσει κάθε ἴχνος κύρους ποῦ διέθεταν στήν ἀντιπολίτευση καὶ δὲν ὑπῆρχε καμιὰ πιθανότητα ἢ συμβουλή τους νά εἰσακουσθεῖ ἀπὸ τὸν Κωλέττη. Γι' αὐτὸ ἀνέθεσαν στὸν Thiersch, παλιὸ φίλο τῶν Ρουμελιωτῶν, νά τὸν πείσει νά ματαιώσει τὴν μελετώμενη εἰσβολή, ἐν ὄψει τῆς ἀφίξης τοῦ νέου ἡγεμόνα. Ὁ Thiersch πῆγε ἀμέσως στήν Περαχώρα καὶ στὰ Μέγαρα⁵⁸.

Ὁ Thiersch πρόσφερε στὸν Κωλέττη ἐξ ὀνόματος τῶν Συμμάχων ἐφόδια, ὑπὸ τὸν ὄρο ὅτι θά ματαίωνε τὴν ἐκστρατεία, καὶ τοῦ σύστησε νά παραμείνει ἡσυχος ὡς τὴν ἀφίξη τοῦ ἀντιβασιλέα. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀρνήθηκε κάθε συνδιαλλαγή τόσο μὲ τοὺς ἀντιπρέσβεις ὅσο καὶ μὲ τὸν Αὐγουστίνου. Οἱ πόροι του εἶχαν ἐξαντληθεῖ καὶ τοῦ ἦταν ἀδύνατο νά περιμένει ἄλλο. Πρόθεσή του ἦταν, τὰ εἶπε ἐξ ἄλλου καθαρά στὸν Thiersch, νά ἐκδιώξει τὸν Αὐγουστίνου πρὶν ἀπὸ τὴν ἀφίξη τοῦ ἡγεμόνα. Τὸ μόνο ποῦ πέτυχε ὁ Thiersch ἦταν νά ἐκμαιεύσει μιὰ τετραήμερη ἀναβολή τῆς ἐκστρατείας, μέχρις ὅτου ἐπέστρεφε στὸ Ναῦπλιο γιά νά πείσει τὸν Αὐγουστίνου νά παραιτηθεῖ⁵⁹. Ἀλλὰ ὁ Αὐγουστίνος ἀρνήθηκε νά παραιτηθεῖ, καὶ στίς 6 Ἀπριλίου οἱ Ρουμελιώτες εἰσέβαλαν στήν Πελοπόννησο, ἀνέτρεψαν τὴν ἀσθενικὴ ἄμυνα τοῦ Ἴσθμοῦ καὶ τὴν ἐπόμενη μῆκαν στὸ Ἄργος πανηγυρίζοντας μὲ τὸν Κωλέττη ἐπικεφαλῆς. Ἡ πτώση τοῦ Ναυπλίου ἦταν ζήτημα ὥρων. Ἡ θέση τῶν ἀντιπρέσβεων μέσα στήν πόλη ἦταν δεινὴ. Γιὰ νά στηρίξουν τὸν Αὐγουστίνου, ὅπως ἦταν ὑποχρεωμένοι νά κάνουν, ἔπρεπε νά εἶχαν ἀντιπαράταξι στὸν Ἴσθμὸ συμμαχικὰ στρατεύματα δίπλα στὸν κυβερνητικὸ στρατό. Ὡστόσο, οἱ μὲν διοικητὲς τῶν στόλων ἀρνήθηκαν νά ἀποβιβάσουν στρατεύματα τῆς Συμμαχίας στήν Κόρινθο, ἢ δὲ πρόσκληση ποῦ εἶχαν ἀπευθύνει στὸν Guéhéneuc ἔπρεπε στὸ κενό. Ὁ φανερά ἀντικαποδιστριακὸς Guéhéneuc ἀρνήθηκε νά στείλει ἀπόσπασμα στὸν Ἴσθμὸ μὲ τὸ διάτρητο πρόσχημα ὅτι, πρὶν στείλει στρατεύματα ἔπρεπε νά λάβει μιὰ ἐκθεση τῶν ἀξιωματικῶν ποῦ εἶχαν πάει ἐπὶ τόπου μὲ ἐντολὴ νά ἐρευνηθοῦν τίς πηγὲς τροφοδοσίας τῆς περιοχῆς⁶⁰.

58. Α. Καποδίστριας πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, Ναῦπλιο, 13/25 Μαρτ. 1832· ἀντιπρέσβεις πρὸς Guéhéneuc, Ναῦπλιο, 26 Μαρτ. 1832· ἀντιπρέσβεις πρὸς Ρουμελιώτες, Ναῦπλιο, 25 Μαρτ. 1832· καὶ Rouen πρὸς Périer, ἀρ. 11, Ναῦπλιο, 30 Μαρτ. 1832· ὅλα στὸ CP Grèce 14. Ἐπίσης Dawkins πρὸς Palmerston, ἀρ. 22, Ναῦπλιο, 16 Ἀπρ. 1832, FO 32/29· καὶ Thiersch ὁ.π., σ. 118-119.

59. Στὸ ἴδιο, σ. 123-127, 137.

60. Guéhéneuc πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, Μεθώνη, 2 Ἀπρ. 1832· Rouen πρὸς Périer, ἀρ. 12, Ναῦπλιο, 14 Ἀπρ. 1832· καὶ τὰ δύο στὸ CP Grèce 14. Ἐπίσης Dawkins πρὸς Palmerston, ἀρ. 22, Ναῦπλιο, 16 Ἀπρ. 1832, FO 32/29.

Ἡ διοίκηση καί ὁ στρατός τοῦ Αὐγουστίνου διαλύθηκαν καί τὸ Ναύπλιο βρισκόταν στό ἔλεος τῶν ληστρικῶν διαθέσεων τῶν ἀνδρῶν τοῦ Γρίβα καί τῶν ἄλλων ὀπληρχηγῶν, ὅταν ἔφτασε σάν ἀπό μηχανῆς θεός τὸ πρωτόκολλο τῆς 7ης Μαρτίου τῆς Διάσκεψης τοῦ Λονδίνου⁶¹.

Ἐπὶ δύο μῆνες τὸ Foreign Office καί ἡ Διάσκεψη παρέμεναν σὲ πλήρη ἄγνοια σχετικὰ μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπίσκεψης τοῦ Canning στοῦ Ναύπλιο. Μόλις στίς 26 Φεβρουαρίου ἔφτασαν στοῦ Λονδίνου οἱ ἐκθέσεις τοῦ Dawkins καί τὸ ὑπόμνημα τοῦ Canning τῆς 28ης Δεκεμβρίου μαζί μὲ ὅλες του τίς ἐκθέσεις ἀπὸ τὸ Ναύπλιο. Ἀλλὰ δὲν εἶχε φτάσει ἀκόμα στοῦ Λονδίνου καμιά εἶδηση σχετικὰ μὲ τὴν τραγικὴ τροπὴ πού εἶχαν πάρει ἀργότερα τὰ πράγματα γιὰ τὸν Αὐγουστίνου, μετὰ δηλαδή ἀπὸ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Canning ἀπὸ τὸ Ναύπλιο. Ἀντίθετα μάλιστα, ἡ ἐντύπωση πού δινόταν στὸν Palmerston ἀπὸ τίς ἐκθέσεις τοῦ Canning καί τοῦ Dawkins ἦταν ὅτι ὁ Αὐγουστίνος ἦταν τὸ μὴ χεῖρον καί ὅτι, παρὰ τὴ δύσκολη θέση του, θὰ κατόρθωνε νὰ διατηρήσει τὴν ἐξουσία του, στήν περιοχὴ τῆς Πελοποννήσου τουλάχιστον, χάρις στοῦ στρατηγικοῦ πλεονέκτημα τοῦ Ἴσθμου⁶².

Ὁ Canning εἶχε κοινοποιήσει τὸ ὑπόμνημά του στοῦ Foreign Office μέσα στὰ πλαίσια τῆς γενικῆς του ἐνημέρωσης καί ὄχι σάν πάγια συνταγὴ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Ἑλλάδας. Ἀλλὰ ἡ Διάσκεψη ἦταν τόσο ἱκανοποιημένη ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπίσκεψης τοῦ Canning στοῦ Ναύπλιο⁶³ καί προφανῶς τόσο ἀνήμερο νὰ ἀναζητήσει ἄλλη διέξοδο, ὥστε ἀπέδωσε στοῦ ὑπόμνημα αὐτὸ ιδιότητες περισσότερες ἀπὸ ἐκεῖνες πού τοῦ εἶχε ἀποδώσει ὁ ἀρχικὸς του συντάκτης. Πανω ἀπὸ τρεῖς μῆνες μετὰ ἀπὸ τὴ σύνταξή του, τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ἐπέστρεφε στοῦ Ναύπλιο γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ ξανά ἀπὸ τοὺς ἀντιπρέσβεις.

Μέσα στήν ἀγωνία τους νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο πού δημιούργησε ἡ ἐπέλαση τῶν Ρουμελιωτῶν μέχρι τίς πύλες τοῦ Ναυπλίου, οἱ ἀντιπρέσβεις χρησιμοποίησαν αὐτὴ τὴ συνταγὴ γιὰ νὰ πετύχουν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὸ πού ἐκεῖνη πρότεινε — τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Αὐγουστίνου. Γιὰ νὰ πάρει κανεὶς μιὰ ἰδέα τῆς ἀλλαγῆς πού εἶχε συντελεστεῖ στοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς σύνταξης τοῦ ὑπομνήματος, ἀρκεῖ νὰ συγκρίνει τίς ἀρχικὲς κατευθυντήριες σκέψεις τοῦ Canning, πού παρατέθηκαν πρὸ πάντων, μὲ τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἀγωνιώδη ἐπιστολὴ τοῦ Dawkins : «Ἄν εἶχε καθυστερήσει τὸ πρωτόκολλο δύο ἀκόμα ἡμέρες, ὁ κόμης Αὐγουστίνος θὰ εἶχε κρεμαστεῖ καί τὸ Παλαμῆδι θὰ βρισκόταν

61. Βλ. τὸ κείμενο τοῦ πρωτοκόλλου στοῦ *Blue Book* ἀρ. 7, σ. 54-55.

62. Backhouse πρὸς Canning, FO, 20 Φεβ. 1832, FO 352/25B (2). Οἱ ἐκθέσεις τοῦ Canning πρὸς Palmerston, ἀρ. 3, 26 Δεκ. 1831, FO 78/201 καί Canning πρὸς Palmerston, ἀρ. 4, 13 Ἰαν. 1832 FO 78/209 ἔχουν ἡμερομηνία λήψης 26 Φεβρουαρίου.

63. Palmerston πρὸς Canning, FO, 7 Μαρτ. 1832, FO 352/25B (2).

τώρα στὰ χέρια τοῦ Γρίβα. Ὁ Κωλέττης εἶχε βεβαιωθεί γιὰ τὰ κανόνια καὶ τὶς φρουρὲς τοῦ πρὶν ἐγκαταλείψει τὸ Ἄργος καὶ εἶχε ἔμπιστο φίλο σὲ ἐπιφυλακὴ πού θὰ τοῦ ἄνοιγε τὶς πύλες τοῦ Ναυπλίου· καὶ οἱ ὀπλαρχηγοί, πού διέθεταν ἰσχυρὴ παράταξη μέσα στὴν πόλη, εἶχαν ὀρκιστεῖ νὰ ἐκτελέσουν τὸν Πρόεδρο⁶⁴».

Ὅπλισμένοι μὲ τὸ νέο τους χαρτί οἱ ἀντιπρέσβεις ζήτησαν ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο νὰ συνεργαστεῖ γιὰ τὴν ὑλοποίησή του. Στις 7 Ἀπριλίου, ὁ Αὐγουστῖνος, πού μόλις πρὶν λίγες μέρες ἢ Ἐθνοσυνέλευσή του τὸν εἶχε ψηφίσει Κυβερνήτη, ἔχοντας χάσει τὸ στρατό του καὶ τὴν ὑποστήριξη τῶν Συμμάχων, παραιτήθηκε⁶⁵. Ὁ Κωλέττης φαινόταν πιά κύριος τῆς κατάστασης καὶ οἱ Ρουμελιῶτες ἦταν ἔτοιμοι νὰ ἐπιβάλουν μὲ τὰ ὄπλα τοὺς ὄρους τους. Ἀλλὰ τὸ πρωτόκολλο ὑπαγόρευε σχηματισμὸ κυβέρνησης ἀντιπροσωπευτικῆς ὄλων τῶν παρατάξεων. Καὶ αὐτό, παρὰ τὶς ἐπιφυλάξεις ὀρισμένων, προσπάθησαν νὰ πετύχουν οἱ ἀντιπρέσβεις⁶⁶. Τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα δικαίωσε ἀπόλυτα αὐτὲς τὶς ἐπιφυλάξεις. Ἡ σύνθεση τῆς νέας Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, πού προέκυψε μετὰ ἀπὸ ἀτέρμονες διαπραγματεύσεις ἀνάμεσα στὸν Κωλέττη, τὴν Καποδιστριακὴ Γερουσία, τοὺς Ρουμελιῶτες ὀπλαρχηγούς καὶ τοὺς ἀντιπρέσβεις, ἀντιπροσώπευε ἓνα μείγμα ἀλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων σὲ τέτοια ἀναλογία πού ἡ λήψη ὁποιασδήποτε ἀπόφασης, ἀκόμα καὶ γιὰ ἐπουσιώδη ζητήματα, ἦταν πρακτικὰ ἀδύνατη. Στὸ ἐξῆς, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία παρέλυσε ἐντελῶς. Ἐπὶ ἑννέα μῆνες ἡ χώρα τελοῦσε ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀντιβασιλείας.

Ὡστόσο, οἱ ἀπαισιόδοξες προβλέψεις τοῦ Canning γιὰ πλήρη ἀποδιοργάνωση τῆς Ἑλλάδας μέσα στὸ 1832 δὲν ἐπαληθεύτηκαν ἀπόλυτα. Οὐτε καὶ χρειώστηκε νέα δραστηρικὴ ἐπέμβαση τῶν ἀντιπρέσβειων γιὰ νὰ ἀποσοβηθεῖ ὁ κίνδυνος τῆς διάλυσης. Γιατὶ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἄφιξη τοῦ Ὁθωνα στὸ Ναῦπλιο, ἡ διαχείριση τῶν πιὸ ἐπίμαχων ἐκκρεμοτήτων — τοῦ δανείου καὶ τῆς ὀργάνωσης τοῦ στρατεύματος — εἶχε περιέλθει σὲ κέντρο ἀποφάσεων ἐκτὸς Ἑλλάδας. Στις 7 Μαΐου 1832, ὑπογράφηκε συνθήκη μεταξὺ τῶν Τριῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Βαυαρίας, μὲ τὴν ὁποία ὁ Λουδοβίκος ἀποδεχόταν τὸν θρόνο τῆς Ἑλλάδας γιὰ λογαριασμὸ τοῦ γιοῦ του Ὁθωνα, ἐνῶ οἱ Δυνάμεις ἀναλάμβαναν τὴν ἐγγύηση δανείου 60.000.000 φράγκων· θεσπιζόταν ἐπίσης ὅτι ὁ Ὁθωνας θὰ ἔφτανε στὴν Ἑλλάδα πλαισιωμένος ἀπὸ σῶμα 3.500 βαυαρῶν στρατιωτῶν. Ὁ Λουδοβίκος ὄρισε ἀντιβασιλεία, μὲ πρόεδρο τὸν Argmansperg καὶ μέλη τοὺς Maurer καὶ Abel, πού θὰ κυβερνοῦσε μέχρι

64. Dawkins πρὸς Canning, Ναῦπλιο, 19 Ἀπρ. 1832, FO 352/25 B(3).

65. Rouen πρὸς Périer, ἀρ. 12, Ναῦπλιο, 14 Ἀπρ. 1832, CP Grèce 14· καὶ Dawkins πρὸς Palmerston, ἀρ. 22, Ναῦπλιο, 16 Ἀπρ. 1832, FO 32/29.

66. Γιὰ τὶς ἐπιφυλάξεις αὐτὲς, βλ. Thiersch πρὸς Canning, Ναῦπλιο 2 Μαΐου 1832, FO 352/24B (4).

τὴν ἐνηλικίωση τοῦ νεαροῦ βασιλιᾶ. Μὲ κέντρο τὸ Μόναχο, μακριὰ ἀπὸ τὶς φατρίες τοῦ Ναυπλίου, ὁ Armansperg διεξήγαγε τὶς διαπραγματεύσεις γιὰ τὸ δάνειο καὶ προετοίμασε τὸ σῶμα τῶν βαυαρῶν ἐθελοντῶν ποὺ θὰ στήριζε τὴν ἐξουσία τοῦ Ὀθωνα. Καὶ τὸ προσωπικὸ κύρος καθενὸς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας δημιούργησε στὴν Εὐρώπη ἕνα αἶσθημα ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴ νέα διοίκηση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡ ἀντιβασιλεία ἔφτασε στὸ Ναύπλιο τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1833 μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Συμμάχων καὶ μὲ πίστωση χρόνου γιὰ νὰ ἀναδιοργανώσει τὴν κατεστραμμένη καὶ διηρημένη Ἑλλάδα. Ἄν ἡ ἀντιβασιλεία ἱκανοποιούσε τὶς προσδοκίες τῶν Συμμάχων γιὰ στρατιωτικὴ διοργάνωση καὶ οἰκονομικὴ ἀνασυγκρότηση καὶ ἂν μποροῦσε νὰ λύσει τὸ πολιτικὸ ζήτημα ἐξισοροπώντας τὰ ἀντίπαλα κόμματα ποὺ ἀντιμάχονταν γιὰ τὴν ἐξουσία στὸ ἐσωτερικόν, ἡ Συμμαχία δὲν θὰ εἶχε στὸ ἐξῆς κανένα λόγο νὰ ἐπέμβει συλλογικὰ μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἶχε ἐπέμβει τὸ 1832.